

SLOVENSKÉ VÄZENSTVO

4. ročník 1/2022

ISSN 2644-5816

VÝCVIK
TAKTICKEJ STREĽBY V LEŠTI

Z OBSAHU

From the content

Zaujímavosti

Matters of interest

Tridsiate výročie zriadenia ústavu Nitra-Chrenová
The 30th anniversary of the establishment of the Prison Nitra-Chrenová

str. 3

Psy na vyhľadávanie výbušnín
Dogs for searching explosives

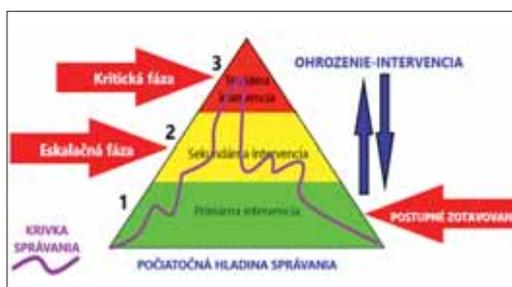
str. 8

Inštitút vzdelávania

Training Centre

Deeskalácia situácie pred použitím donucovacích prostriedkov
De-escalation of the situation before using coercive means

str. 10

Väzba a trest

Pre-trial detention and prison sentence execution

Vzdelávanie odsúdených v podmienkach ústavu
Education of convicts in the prison conditions

str. 11

Realizácia kultúrno-osvetovej činnosti a vzdelávanie odsúdených v ilavskom ústave

Cultural and awareness-raising activities and education of convicts in the Prison Ilava

str. 14

SLOVENSKÉ VÄZENSTVO č. 1/2022

Časopis vychádza spravidla štyrikrát ročne.

Vydavateľ: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže.

Adresa redakcie: GR ZVJS, Šagátova ul. č. 1, 813 04 Bratislava, tel.: 02/208 31 115, e-mail: snirerovaa@zvjs.sk.

Redaktor: Anita Šnirerová.

Technický redaktor: Peter Karol.

Redakčná rada: Anita Šnirerová, Katarína Nováková, Peter Karol, Alexander Balucha, Dagmar Krošláková (zodpovedná za rubriku „Inštitút vzdelávania“), Monika Nižníková, Peter Trepáč, Richard Mercel.

Tlač: Centrum produkčných služieb a tlače Zboru väzenskej a justičnej stráže.

ISSN 2644-5816

Rukopisy možno do redakcie zasielať e-mailom, na CD alebo DVD nosičoch. Nevyžiadané fotografie sa nevracajú.

Redakcia uverejšuje aj príspevky, s ktorých obsahom sa nestotožňuje. Časopis je nepredajný.

Väzba a trest

Pre-trial detention and prison
sentence execution

Vplyv pandémie COVID-19 na zamestnávanie odsúdených v ústave Ilava

*Impact of the COVID-19 pandemics on the employment
of convicts in the Prison Ilava*

str. 19

Rozšírenie sortimentu výrobkov vedľajšieho hospodárstva

*Expanding the product range
of the correctional industry*

str. 20

Charakter trestnej činnosti odsúdených žien vykonávajúcich trest odňatia slobody v Levoči

*The nature of criminal activities of convicted women
serving the prison sentence in Levoča*

str. 24

Päť rokov od určenia ústavu pre mladistvých na výkon ochranných liečení a dobrovoľnej liečby drogových závislostí

*Five years since determining the juveniles' prison
for performance of the protective treatment
and voluntary therapy of drug addictions*

str. 26

Zamestnávateľ bez predsudkov

Employer without prejudice

str. 36

PREDSTAVUJEME VÁM

NÁMESTNÍKA GENERÁLNEHO RIADITEĽA ZBORU VÄZENSKEJ A JUSTIČNEJ STRÁŽE PRE SLUŽOBNÉ VECI

Dňom 9. mája 2022 bol personálnym rozkazom ministerky spravodlivosti Slovenskej republiky Márie Kolíkovej do funkcie námestník generálneho riaditeľa ZVJS pre služobné veci ustanovený plk. PhDr. Adrián Baláž, MBA.

plk. PhDr. Adrián Baláž, MBA

námestník generálneho riaditeľa Zboru väzenskej a justičnej stráže pre služobné veci

Študoval na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre a Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Od svojho nástupu do Zboru väzenskej a justičnej stráže v roku 1998 doteraz pôsobil vo viacerých funkciách v Ústave na výkon trestu odňatia slobody a Ústave na výkon väzby Leopoldov, na Ministerstve spravodlivosti Slovenskej republiky, ako aj na Generálnom riaditeľstve zboru.

TRIDSIATE VÝROČIE

ZRIADENIA ÚSTAVU

NITRA-CHRENOVÁ

Ústav na výkon trestu odňatia slobody Nitra-Chrenová bol zriadený 1. februára 1992 Rozkazom ministra spravodlivosti č. 1/1992. Od roku 1972 v týchto priestoroch vykonávali trest odňatia slobody odsúdení muži zaradení v prvej nápravno-výchovnej skupine. Nakoľko tieto priestory neboli vyhovujúce na výkon trestu žien, boli asanované.

Výstavba súčasného ústavu trvala od roku 1991 do roku 1999. Novovybudované objekty boli špeciálne projektované na zabezpečenie výkonu trestu žien s prihliadnutím na ich fyziologické a psychické osobitosti. V čase dobudovania ústavu bola jeho rozloha 11 163 m² a celkové náklady na jeho výstavbu presiahli sumu 150 miliónov slovenských korún. V súčasnosti je celková rozloha ústavu 36 303 m².

Počas uplynulých tridsiatich rokov prešlo ústavom viac ako 7 000 odsúdených žien. Až do 30. septembra 2009 to bol jediný ústav na Slovensku určený na výkon trestu žien.

V súčasnosti je kapacita ústavu 354 miest a je určený na výkon trestu odsúdených žien zaradených do ústavu na výkon trestu s minimálnym stupňom stráženia, stredným stupňom stráženia, maximálnym stupňom stráženia, a taktiež mladistvých odsúdených. V rámci vnútornej diferenciacie výkonu trestu sú v ústave zriadené špecializované oddiely, a to nástupný oddiel, oddiel s bezpečnostným režimom, oddiel špecializovaného zaobchádzania, oddiel odsúdených so zdravotným postihnutím, oddiel doživotných trestov, uzavretý oddiel a výstupný oddiel.

Pri príležitosti 30. výročia zriadenia ústavu sa 4. februára 2022 konalo slávnostné zhromaždenie, ktorého sa okrem príslušníkov Zboru väzenskej a justičnej stráže, zamestnancov ústavu a bývalých kolegov zúčastnil aj generálny riaditeľ zboru plk. Mgr. Róbert Mudronček.

Pozvanie riaditeľky ústavu plk. PaedDr. Eleonóry Grófovej

prijali tiež ďalší významní hostia, a to diecézny biskup a ordinár ozbrojených síl a ozbrojených zborov Mons. František Rábek, zástupca primátora mesta Nitra Mgr. Daniel Balko, dozorový prokurátor Krajskej prokuratúry v Nitre JUDr. Jozef Pátrovič, riaditeľ Krajského riaditeľstva Policajného zboru v Nitre plk. Mgr. Matej Polaček, MBA, veliteľ 11. brigády vzdušných síl Nitra plk. Ing. Jozef Paňko a zmluvní partneri zamestnávajúci odsúdené ženy.

Úvodný príhovor, ktorý predniesla riaditeľka ústavu, všetkým prítomným priblížil historické míľniky 30-ročnej existencie ústavu. Mnohí si nepochybne zaspomínali pri týchto slovách na čas strávený vo výkone služby. Za ich vynaložené úsilie pri svedomitom a zodpovednom plnení služobných a pracovných úloh, za ich ochotu a obeťnosť im riaditeľka ústavu v závere svojho vystúpenia úprimne poďakovala.

Prítomných pozdravil aj generálny riaditeľ zboru, ktorý vo svojom príhovore ocenil dôležitosť a význam služby v zbere a poďakoval príslušníkom zboru, zamestnancom ústavu, aj bývalým kolegom za ich profesionálny a osobný vklad pri zriadení a budovaní moderného väzenského zariadenia, akým sa Ústav

na výkon trestu odňatia slobody Nitra-Chrenová stal.

Toto krásne výročie bolo zároveň príležitosťou na ocenenie tých, ktorí sa svojou prácou a činnosťou podieľali na budovaní ústavu a výsledkoch, ktoré počas 30-ročnej existencie ústav dosiahol. Generálny riaditeľ zboru udelil jednému príslušníkovi zboru Medailu za zásluhy o slovenské väzenstvo I. stupňa, ôsmim príslušníkom zboru Medailu za zásluhy o slovenské väzenstvo III. stupňa, dvom pozvaným hosťom Čestnú medailu zboru I. stupňa, piatim príslušníkom zboru Čestnú medailu zboru II. stupňa, siedmim príslušníkom zboru a trom zamestnancom ústavu Čestnú medailu zboru III. stupňa, trom bývalým príslušníkom zboru Plaketu zboru a disciplinárnu odmenu mimoriadne povýšenie jednému príslušníkovi zboru.

Text: Ivan Duchoň

**Foto: Ivan Szabo
Nitra-Chrenová**

TRESTNÉ ČINY PROTI POVINNOSTIAM STRÁŽNEJ A DOZORNEJ SLUŽBY A ICH DISCIPLINÁRNY EKVIVALENT VO SVETLE PRINCÍPU NE BIS IN IDEM

V rámci tohto príspevku sa chceme zamerať na problematiku, ktorá vyvoláva diskusie v rámci odbornej i laickej verejnosti, konkrétne na možnosť súbehu disciplinárneho konania a trestného konania.

Pri výkone štátnej služby v služobnom pomere zastáva významné miesto služobná disciplína, ktorá predstavuje jeden z výrazných rozlišovacích aspektov v porovnaní so vzťahmi upravenými napríklad Zákonníkom práce. Porušenie služobnej disciplíny sa v odôvodnených prípadoch spája s uložením disciplinárneho opatrenia vinnému príslušníkovi Zboru väzenskej a justičnej stráže. Disciplinárne opatrenie je sankciou za správne disciplinárne delikty, ktoré sú osobitým druhom správnych deliktov. V prípade naozaj závažného porušenia služobnej disciplíny zákonodarca v Trestnom zákone zadal v rámci XI. hlavy Trestné činy vojenské, III. dielu Trestné činy proti povinnostiam strážnej a dozornej služby, v § 407 porušovanie povinností strážnej služby a v § 408 porušovanie povinností dozornej služby.

Disciplinárnym previnením príslušníka je každé zavinené porušenie povinnosti, pokiaľ nie je trestným činom alebo priestupkom. Zákon o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície to v § 52 ods. 1 definuje jasne. Avšak je možné položiť si otázku, či je táto definícia správna, resp. úplne presná a výstižná. V súvislosti s uvedeným je možné sa zamyslieť, či možno vykladať ustanovenie § 52 ods. 1 zákona o štátnej službe príslušníkov tak, že nadriadený (ne)má možnosť podriadeného príslušníka potrestať za zavinené porušenie povinností vyplývajúcich mu z toho-ktorého príslušného zákona upravujúceho výkon jeho služby, bez obavy o možné aktivovanie princípu ne bis in idem, a teda zmarenie následne možného trestného konania.

V slovenskom právnom poriadku existujú vo vzťahu k ukladaní sankcií vedľa seba dva inštitúty, konkrétne súdne sank-

cionovanie a správne sankcionovanie. Je preto nutné, aby zákonodarca z titulu právnej istoty zadefinoval, čo je trestným činom a čo správnym, v našom prípade disciplinárnym deliktom.

Právna teória vytýčila kritériá, podľa ktorých je možné odlíšiť trestné činy od disciplinárných deliktov, pričom zároveň popisuje ich charakteristické rysy, avšak stále neprišlo k vymedzeniu jasnej hranice medzi disciplinárnym deliktom a trestným činom.

Kritériami, podľa ktorých možno disciplinárne a súdne delikty rozlíšiť, sú predovšetkým objekt, subjekt, stupeň spoločenskej nebezpečnosti a povaha a prísnosť hrozacej sankcie.

Objekt ako jeden z odlišujúcich znakov je možné brať do úvahy najmä v prípadoch najzávažnejších trestných činov, ktoré smerujú proti najdôležitejším hodnotám, ktoré Trestný zákon chráni, ako sú život alebo ľudská dôstojnosť. Avšak v prípade väčšiny verejnoprávnych deliktov nie je objekt dostatočne odlišujúcim kritériom. Je totiž veľké množstvo verejnoprávnych deliktov, ktoré chránia rovnaký objekt.

Subjekt je v oboch prípadoch, aj disciplinárneho deliktu aj trestného činu, špeciálny, nakoľko sa konania, ktoré je možné sankcionovať, môže dopustiť len osoba s jedinečným postavením príslušníka, v našom prípade príslušníka Zboru väzenskej a justičnej stráže.

Stupeň spoločenskej nebezpečnosti by mal byť veľmi jasným pojmom, kedy by podľa právnej teórie mali závažné a značne škodlivé trestné činy spadať do súdnej právomoci, avšak toto kritérium je často spochybňované z dôvodu, že množstvo správnych deliktov je vysoko škodlivých, pričom na druhej strane existuje mnoho bagatelizovaných trestných činov. Možno to pozorovať predovšetkým v prípade správnych deliktov a trestných činov právnických osôb, pretože zavede-

ním trestnej zodpovednosti právnických osôb neprišlo súčasne k revízii katalógu správnych deliktov, ktorých sa môžu právnické osoby dopustiť. Stupeň spoločenskej nebezpečnosti, ako kritérium na rozdelenie, či je skutok disciplinárnym deliktom na úseku strážnej alebo dozornej služby, alebo trestným činom podľa § 407 a § 408 Trestného zákona, nie je možné použiť, nakoľko v oboch prípadoch je stupeň spoločenskej nebezpečnosti viac-menej identický.

Povaha a prísnosť sankcie, ako trest odňatia slobody, zákaz pobytu a podobne, by z pohľadu najprísnejšej sankcie, ktorú je možné uložiť, mala byť vyhradená len trestnému právu. Naproti tomu, sankcie ukladané za správne delikty by nemali mať charakter kriminálneho trestu a ich úlohou v žiadnom prípade nemá byť „poznačenie“ páchatel'a. Úlohou sankcionovania za správne delikty je pripomenutie nutnosti dodržiavať právny poriadok. Typickou správnu sankciou je peňažná pokuta, hoci v posledných rokoch možno pozorovať, že škála sankcií sa značne rozširuje a predmetné hľadisko sa v niektorých prípadoch stále viac relativizuje. Je otázne, či peňažná sankcia vo výške niekoľkých desiatok tisíc eur nie je vo svojom dôsledku prísnejšia ako nepodmienečný trest odňatia slobody vo výmere niekoľkých mesiacov, alebo či sankcia v podobe dočasného zákazu činnosti spočívajúca napríklad v zákaze viesť motorové vozidlá nebude mať v určitých prípadoch rovnaké alebo ešte vážnejšie následky ako trest domáceho väzenia či podmienečný trest odňatia slobody. Skutočnosť, že trest odňatia slobody možno uložiť iba za spáchané trestné činy, teda zrejme nie je sama osebe dostatočná na odlíšenie oboch kategórií deliktov.

Princíp *ne bis in idem* je jedným z najsilnejších princípov z hľadiska záruk právnej istoty. Tento princíp je voľne prekladaný ako „nie dvakrát v tej istej veci“. Princíp *ne bis in idem* zakazuje dvojité stíhanie, súdenie či trestanie za ten istý skutok voči jednej a tej istej osobe označenej za páchatel'a skutku. Je pritom irelevantné, či ide o trestný čin, priestupok či disciplinárny delikt, nakoľko princíp *ne bis in idem* nie je len inštitútom trestného práva, ale aj správneho práva a je uvádzaný i v normách vyššej právnej sily. Zmyslom tohto princípu teda je, aby osoba (páchatel) bola za jeden a ten istý skutok stíhaná, súdená, či potrestaná iba jeden raz. Princíp *ne bis in idem* je garanciou, aby nebol nikto opakovane stíhaný a sankcionovaný za totožný skutok orgánmi aplikácie práva.

Princíp *ne bis in idem* úzko súvisí s materiálnou stránkou

právnej moci konečného právoplatného rozsudku či iného rozhodnutia v trestnej veci, napriek tomu je chápaný ako samostatný princíp trestného aj správneho procesu. Má teda hmotnoprávne dôsledky – osobe nemožno uložiť nový trest za čin, za ktorý už raz bol trest právoplatne uložený, ale aj procesné dôsledky – osobu, ktorá bola za čin trestne stíhaná vrátane tej, s ktorou bolo pre čin trestnej povahy vedené správne konanie, a toto konanie bolo právoplatne skončené, nie je možné za tento čin znovu trestne stíhať.

V súčasnosti je princíp *ne bis in idem* považovaný za jeden zo základných ľudských práv. Je zakotvený v medzinárodných právnych aktoch aj vo vnútroštátnom práve Slovenskej republiky. Sú nimi najmä Dohovor o ochrane ľudských práv a slobôd, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, Listina základných práv a slobôd, Schengenský dohovor, Charta základných práv Európskej únie, Ústava Slovenskej republiky, Trestný poriadok.

Princíp *ne bis in idem* získal za ostatné dve dekády na význame. Pôvodne bolo smerovanie zamerané len na trestné činy v jurisdikcii jedného štátu. S ohľadom na rozhodovaciu činnosť Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP) sa tento princíp začal aplikovať v širšej miere vo vzťahu trestného činu a priestupku či správneho deliktu. V nadväznosti na judikatúru ESLP vo veci možného porušenia princípu *ne bis in idem* podľa čl. 4 Protokolu č. 7 dohovoru („Nikoho nemožno stíhať alebo potrestať v trestnom konaní podliehajúcim právomoci toho istého štátu za trestný čin, za ktorý už bol oslobodený alebo odsúdený konečným rozsudkom podľa zákona a trestného poriadku tohto štátu.“) je aplikačná prax zo strany OČTK a súdov, žiaľ, nedostatočná, resp. zmätočná. Prevláda názor, že aplikácia princípu totožnosti skutku (po judikáte ESLP Zolotuchin proti Ruskej federácii) je natoľko „bezhraničná“, že prekážka princípu *ne bis in idem* je účinná pri akejkolvek kolízii dvoch konaní proti totožnej osobe (páchatel'ovi) pre totožný skutok. OČTK a súdy však zabúdajú na fakt, že takúto prekážku v zmysle spomenutého ustanovenia dohovoru zakladajú iba konania trestnoprávneho charakteru, ktoré sú testované prostredníctvom „engelovských“ kritérií definovaných po prvýkrát v rozsudku ESLP (vo veci Engel a ost. proti Holandsku) 8. júna 1976. Tieto kritériá je potrebné brať do úvahy pri posudzovaní toho, či bolo alebo nebolo vyslovené „trestné obvinenie“ za totožný skutok. V prípade Engel a ost. proti Holandsku, ktorý sa týkal disciplinárneho potrestania holandských vojakov, ESLP uplatnil pomerne autonómny koncept pojmu „trestné obvinenie“ a formuloval tieto Engelovské kritériá v troch bodoch:

1. Právna kvalifikácia deliktu podľa vnútroštátneho práva – ak v zmysle vnútroštátneho práva ide o trestný čin, je tento čin posudzovaný ako trestný čin aj podľa dohovoru. V prípade, že delikt podľa vnútroštátneho práva nie je trestným činom, uplatnia sa ďalšie dve kritériá.

2. Povaha deliktu – v zmysle tohto kritéria sa skúma, či je norma, podľa ktorej je osoba postihovaná, adresovaná všetkým osobám (trestná povaha), prípadne len niektorej špecifickej skupine osôb. V prípade, že je norma adresovaná len špecifickej skupine, možno trestnú povahu odvodiť z posledného tre-

tieho kritéria.

3. Druh a stupeň závažnosti sankcie – v rámci uvedeného sa skúma, či sankcia, ktorá je uložená za spáchaný delikt, má trestnú povahu, teda preventívno-represívny účel, alebo či je jej účel reparačnej povahy.

Druhé a tretie kritérium sú alternatívne a nemusia byť kumulatívne (Laciak, O., 2017. Zásada *ne bis in idem* vo svetle judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva; In: Mílniky práva v stredoeurópskom priestore. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2017. s. 725 – 726).

Pre posúdenie, či je predmetné ustanovenie dohovoru aplikovateľné, je potrebné preveriť nielen naplnenie prvku *idem* (totožnosť skutku), ale aj trestnoprávny charakter kolidujúcich konaní. Ďalším problémom je nedôslednosť OČTK a súdov pri samotnom zisťovaní trestnoprávneho charakteru kolidujúcich konaní. V niektorých odôvodneniach rozhodnutí sa objavuje argumentácia, že z nenaplnenia druhého kritéria „engelovských“ kritérií možno vyvodzovať absenciu trestnoprávneho charakteru konania. ESĽP však opakovane poukazuje na to, že „engelovské“ kritériá sú formulované alternatívne a nie kumulatívne, z čoho plynie, že po vylúčení druhého kritéria je nevyhnutné testovať ešte aj tretie kritérium. Pri disciplinárnych konaniach je najrozhodujúcejšie práve tretie kritérium, pretože chránený záujem je len čiastkový a takáto norma je adresovaná iba špecifickým subjektom, teda príslušníkom ozbrojených a bezpečnostných zborov, čím je druhé kritérium vylúčené.

Stotožňujúc sa s argumentáciou prof. Čentéša, ktorý spracoval obdobnú problematiku k možnosti súbehu disciplinárneho konania a trestného konania proti prokurátorovi a výkladom *per analogiam*, je možno tento názor použiť aj na disciplinárne delikty, resp. uloženie disciplinárnych opatrení v súlade so zákonom o štátnej službe príslušníkov vo vzťahu k príslušníkom, nakoľko porovnávajú ustanovenia pojednávajúce o disciplíne a možné disciplinárne sankcie za ne v zákone o prokurátoroch a právnych čakateloch prokuratúry a v zákone o štátnej službe príslušníkov sú až na drobné rozdiely, spôsobené špecifikom každého povolania, totožné. Potrebné je tiež poukázať na skutočnosť, že vyvodenie disciplinárnej a trestnej zodpovednosti voči príslušníkovi je možné chápať ako akýsi prvok okamžitej reakcie na porušovanie zákonných povinností konkrétneho príslušníka. Ak by teda k takej reakcii neprišlo, protiprávne konajúcejmu príslušníkovi by tak bolo umožnené opakovanie porušovania povinností, resp. páchania protiprávnej činnosti.

ESĽP (v rozhodnutí A. B. proti Nórsku zo dňa 15.11.2016) vyjadril názor, že striktné a bezbrehé aplikovanie princípu *ne bis in idem* na všetky druhy konaní by za splnenia určitých podmienok mohlo mať za následok, že by si „šikovný“ jednotlivec mohol vybrať medzi správnym a trestným konaním, inými slovami by si mohol zvoliť konanie, ktoré by mu ponúklo najpriaznivejší výsledok. Takáto možnosť výberu konania by bezpochyby znížila odradzujúcu silu opatrení prijímaných zo strany štátu v snahe trestať najviac závažné konania.

Zameriavajúc sa na trestné činy proti povinnostiam strážnej a dozornej služby a ich disciplinárnych ekvivalentov možno konštatovať, že neprichádza k stretu dvoch konaní o jednom skutku, a tým k porušeniu princípu *ne bis in idem*, nakoľko každé z uvedených konaní má svoje opodstatnenie a svoj jedinečný cieľ.

Pre lepšie uchopenie predostieranej problematiky a v zmysle uvedeného si možno predstaviť krátku prípadovú štúdiu pojednávajúcu o porušení služobnej disciplíny u príslušníka zboru, ktorý vykonával strážnu službu/dozornú službu na pracovisku mimo ústavu na výkon trestu odňatia slobody a jeho úlohou bolo vykonávať stráženie či dozor nad odsúdenými pracovne zaradenými na takomto pracovisku:

Rozkazom nadriadeného a smernicou pre výkon služby na pracovisku mimo ústavu bola určená povinnosť predmetného príslušníka v určitých časových intervaloch vykonať kontrolu početného stavu odsúdených na pracovisku. Tento príslušník však nedodržiaval časový harmonogram kontrol početného stavu odsúdených na pracovisku a prišlo k vzdialeniu (úteku) viacerých odsúdených z pracoviska. Následnou kontrolnou činnosťou nadriadených bolo zistené, že tento príslušník si neplnil svedomite svoje povinnosti a nevykonával v pravidelných, rozkazom a smernicou mu určených intervaloch kontrolu početného stavu na pracovisku zaradených odsúdených.

Z uvedeného skutku je teda možné konštatovať, že jeho konaním bolo zavinené porušenie povinnosti a nadriadený mu hodlal uložiť disciplinárne opatrenie podľa § 53 ods. 1 písm. b), d) zákona o štátnej službe príslušníkov.

Avšak v čase riešenia disciplinárneho previnenia sa odsúdení, ktorí boli stále na úteku, dopustili trestnej činnosti a boli zadržaní príslušníkmi Policajného zboru. Prešetrovaním skutku bolo zistené, že odsúdení sa vzdialili z pracoviska mimo ústavu z dôvodu porušenia služobnej disciplíny príslušníka zodpovedného za stráženie/dozor na pracovisku mimo ústavu a poverený príslušník Policajného zboru začal (bez toho, aby mal vedomosť, že v predmetnej veci je vedené disciplinárne konanie) trestné stíhanie podľa § 199 ods. 2 Trestného poriadku voči tomuto príslušníkovi pre podozrenie zo spáchania trestného činu porušovania strážnej, resp. dozornej služby podľa § 407 (408) Trestného zákona.

Ak by teda malo platiť striktné aplikovanie princípu *ne bis in idem* bez ohľadu na špecifiká súbežne prebiehajúcich konaní, nadriadený vinného príslušníka by musel zrejme zastaviť disciplinárne konanie, čím by sa sám dostal do situácie, kedy by porušil svoje služobné povinnosti, nakoľko zákon o štátnej službe príslušníkov takýto dôvod zastavenia disciplinárneho konania nepozná a v zmysle Čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky „Štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.“

V samom závere a s ohľadom na skutočnosti, ktorým sme sa venovali v tomto príspevku, je možné vysloviť právny názor, že nie každé právoplatné rozhodnutie o disciplinárnom treste vydané disciplinárnym orgánom predstavuje prekážku k uplatneniu zásady *ne bis in idem* vo vzťahu k postupu OČTK za totožný skutok. Máme za to, že s ohľadom na uvedené skutočnosti majú orgány činné v trestnom konaní a súdy pri svojom rozhodovaní skúmať splnenie podmienok k uplatneniu zásady *ne bis in idem* rešpektujúc pritom relevantné právne normy.

Zoznam použitej literatúry je na vyžiadanie u autora príspevku.

Text: Martin Šmidovič, Hrnčiarovce nad Parnou
Ilustračné foto: zdroj internet

PSY NA VYHLÁDÁVANIE VÝBUŠNÍN

Služobnú kynológiu v Zbore väzenskej a justičnej stráže odborné a metodicky riadi úsek služobnej kynológie odboru ochrany Generálneho riaditeľstva zboru.

Zbor využíva služobné psy v dvoch základných smeroch:

- v klasickej kynológii sa využívajú všestranné služobné psy vycvičené na klasické obranné a pachové práce (obrana psovoda, blokovanie výtržníkov, zadržanie a eskortovanie páchatel'ov, vypracovanie pachových stôp) a

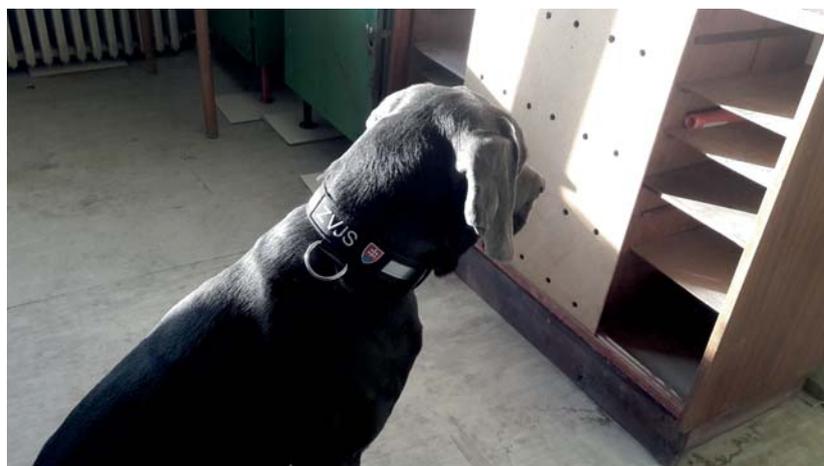
- v špeciálnej kynológii, ktorá využíva služobných psov špeciálne vycvičených na vyhľadávanie omamných a psychotropných látok a výbušnín.

Celosvetová potreba psov „výbušninarov“ sa zvýraznila po 11. septembri 2001, po útoku na dve budovy Svetového obchodného centra („newyorské dvojčky“). Hrozba svetového terorizmu výrazne zasiahla aj Slovenskú republiku, najmä po našom vstupe do NATO v roku 2004.

Služobné psy pripravované na vykonávanie úloh, ako je pátranie po stopách drog a výbušnín, sú špecialisti. Znamená to, že sa nepoužívajú na iné účely. Pes vycvičený na vyhľadávanie výbušnín nie je zároveň používaný na vyhľadávanie drog či iných, v našich podmienkach nedovolených predmetov.

Najčastejším plemenom v zbere je nemecký ovčiak. Je to pracovné plemeno so všestranným využitím. Z hľadiska vyššej nervovej sústavy je to prevažne sangvinik. Znamená to, že tieto psy majú silné procesy podráždenia a zároveň sú tieto procesy v rovnováhe. Podmienené reflexy sa u nemeckých ovčiakov vytvárajú pomerne ľahko a rýchlo.

Plemenná príslušnosť jedinca však negarantuje jeho vhodnosť pre služobné využitie. Dôležitým dôvodom najčastejšieho zastúpenia nemeckých ovčiakov v zbere je ich dostupnosť v porovnaní s inými, menej rozšírenými plemenami pracovných psov. V praxi to znamená, že čím je plemeno rozšírenejšie, tým je väčšia možnosť výberu jedinca s vhodnými povahovými vlastnosťami. Na vyhľadávanie výbušnín, drog alebo iných predmetov so špecifickým pachom sa cvičia tiež plemena labrador, španiel, foxteriér,

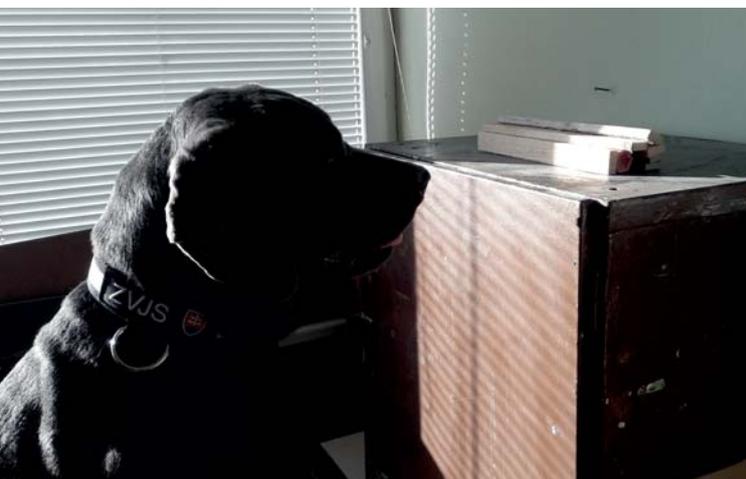
stavač, holandský a belgický ovčiak (malinois). Ich dostupnosť je však v porovnaní s nemeckým ovčiakom na Slovensku nižšia.

Princíp výcviku psov na vyhľadávanie výbušnín maximálne využíva korisťnícky inštinkt psa. Pes hľadá obľúbenú hračku, ktorá mu nahrádza korisť, pričom psovod postupne spája hľadanie „koristi“ s pachmi jednotlivých vzoriek výbušnín. Dôležitou súčasťou tréningu je správne psa motivovať a odmeňovať. Odmena za správne vykonaný cvik je obľúbená hračka alebo maškrtka. Preferovaný spôsob označenia úkrytu je pasívny – pes zaujme polohu v sede, ľahu či v stoji a znehybnie. Aktívny spôsob označenia úkrytu, kedy pes aktívne hrabe, hryzie, alebo vyštekáva miesto úkrytu, je u psov na vyhľadávanie výbušnín nežiaduci.

Výcvik služobných psov pre špeciálnu kynológiu je dlhý a nákladný proces. Jeho účelom je predovšetkým rozvíjať zručnosti psa súvisiace s vyhľadávaním konkrétnych pachov a primeranou reakciou na objavenú stopu pachu označením. Zvieratá sa musia navyše naučiť byť absolútne poslušnými pre psovoda, pracovať za prítomnosti nepríjemných podnetov, akými sú výstrely, prítomnosť davu, prítomnosť iných zvierat, hluk alebo dym. Len vďaka neustálemu kontaktu a priateľskému vzťahu môže taký tím počas služby dosiahnuť vynikajúce výsledky. Aj z tohto dôvodu zvyčajne pracuje pes počas celej svojej služby s rovnakým psovodom.

V podmienkach zboru sa takéto psy využívajú najmä pri preventívnych prehliadkach všetkých priestorov a objektov v správe zboru, prípadne pri prehliadkach motorových vozidiel vstupujúcich do týchto objektov. Existujú však situácie, kedy sa musí urobiť aj bezpečnostná prehliadka. To sú situácie najčastejšie po nahlásení anonymným volajúcim o uložení nástražného výbušného systému v konkrétne alebo všeobecne pomenovanom objekte. Vďaka nárastu takýchto hlásení sa zvyšuje potreba mať psa na vyhľadávanie výbušnín k dispozícii v každom ústave zboru. Dospelí preferované okresné väznice, zvyčajne pri objektoch súdov, už nie sú jediné, ktoré majú k dispozícii psa na vyhľadávanie výbušnín.

Marek Štefuš, Košice-Šaca

MODERNIZÁCIA ADMINISTRATÍVNEJ BUDOVY ÚSTAVU

Ústav na výkon trestu odňatia slobody Košice-Šaca vznikol 1. júla 1969. Tvorilo ho šesť objektov bývalých ubytovní Hydrostavu Košice v blízkosti Východoslovenských železniární. V roku 1977 bol rozšírený o štyri objekty. Rozšírili sa ubytovacie kapacity pre odsúdených, zriadil sa nástupný oddiel, školské stredisko, zdravotné stredisko. V roku 1988 sa začala ďalšia etapa dostavby ústavu. Vybudoval sa nový kynologický priestor, v roku 1995 sa odovzdala do užívania trojpodlažná ubytovňa pre odsúdených a v roku 1998 administratívna budova.

Administratívna budova je situovaná na pozemku Budovateľská č. 1, Košice-Šaca. Budova je päťpodlažná s vykurovaným suterénom, prízemím a tromi nadzemnými podlažiami s plochou strechou. V budove sa nachádzajú administratívne kancelárie pre príslušníkov zboru a zamestnancov ústavu, sociálne zariadenia, šatne, sprchy, sauna a regeneračná miestnosť, tranzitné ubytovanie, zasadacia miestnosť, posilňovňa, bufet, vývarovňa a telocvičňa.

Energetickým auditom bola budova zaradená do energetickej triedy „C“. Tepelno-technické vlastnosti teplovýmenného obalu (obvodový plášť, podlaha na teréne, strecha, okná a dvere) boli nevyhovujúce. Budova nedosahovala požadované tepelnoizolačné vlastnosti, prevádzka bola energeticky a finančne náročná.

V decembri 2017 bola ústavom podaná žiadosť o poskytnutie nenávratného finančného príspevku z Operačného programu Kvalita životného prostredia. Cieľom projektu bolo dosiahnuť komplexné riešenie energetickej hospodárnosti administratívnej budovy ústavu, ktoré má zabezpečiť energetickú efektívnosť budovy pri jej užívaní a zníženie energetickej náročnosti (skutočnej spotreby energie). Úlohou projektu bolo riešiť problematiku znižovania náročnosti a spotreby energie v uvedenej budove zlepšením tepelnej ochrany budovy. Z pohľadu potreby energie bolo dôležité dosiahnuť zaradenie budovy do energetickej triedy A1.

Hlavná aktivita projektu (stavebné práce) bola ukončená dňa 11. februára 2021 vydaním právoplatného kolaudačného rozhodnutia Stavebným úradom zboru.

Od realizácie projektu sa očakáva, že administratívna budova dosiahne výrazné úspory nákladov na spotrebu energie, ako aj nákladov na údržbu. V dôsledku vykonaných energetických opatrení sa podľa energetickeho certifikátu zníži energetická náročnosť budovy z triedy C na triedu A0, dosiahol sa estetický vzhľad budovy a budova bude mať väčšiu odolnosť voči nepriaznivému vplyvu počasia.

Na záver ostáva poďakovať sa všetkým príslušníkom zboru a zamestnancom ústavu, ktorí sa na úspešnej realizácii projektu podieľali a vysloviť pranie, aby sa ústav zapojil do obdobnej výzvy a pokračoval v modernizácii objektov v jeho správe.

Peter Grutka, Košice-Šaca

DEESKALÁCIA SITUÁCIE PRED POUŽITÍM DONUCOVACÍCH PROSTRIEDKOV

Zákon o Zbore väzenskej a justičnej stráže vymedzuje prostriedky, ktoré je príslušník zboru oprávnený použiť v súvislosti s plnením úloh podľa tohto zákona. Použitím donucovacích prostriedkov si príslušník zboru vynucuje dodržiavanie právneho stavu, ak po jeho výzve nedošlo k upusteniu od protiprávneho konania a zároveň je to jediný a účinný prostriedok, ako zabrániť protiprávnemu konaniu a presadiť zákonnosť. Príslušník zboru má právo disponovať týmito prostriedkami pri plnení úloh zboru spôsobom, ktorý dovoľuje zákon o zbore. Tým, že donucovacie prostriedky sú v zákone konkrétne vymenované, vylučuje sa príslušníkom zboru pri služobných zákrokoch možnosť použitia iných prostriedkov, než stanovuje zákon. Jeho účelom je, aby na jednej strane nedochádzalo k neprimeraným zásahom do práv a slobôd obvinených, odsúdených, dodávaných osôb a iných osôb a na druhej strane dáva príslušníkovi zboru možnosť širšieho pôsobenia na úseku ochrany verejného poriadku, života, zdravia, majetku a pred protiprávnym konaním.

V zákone o zbore v § 31 ods. 1 sú uvedené donucovacie prostriedky, ktoré môže príslušník zboru použiť za podmienok v zákone stanovených. Pred použitím donucovacích prostriedkov treba brať do úvahy nutnosť, primeranosť a opodstatnenosť vykonania služobného zákroku. V prípade, ak to povaha zákroku a jeho okolnosti dovoľia, príslušník zboru môže pri jeho vykonávaní použiť rôzne primerané formy pôsobenia na osobu, ktorá sa správa protizákonne, napr. dohovor, napomenutie alebo dynamickú bezpečnosť, v ktorej ide o proaktívny prístup, kde sa dôsledné plnenie povinností príslušníka zboru, profesionalita a rešpekt dopĺňa s ústretovosťou, empatiou a budovaním konštruktívnych vzťahov s cieľom deeskalovať vzniknutú situáciu pomocou komunikačných zručností za dodržania bezpečnostných postupov.

Je potrebné si uvedomiť, že vhodnou komunikáciou si dotknutá osoba môže uvedomiť svoje protiprávne konanie a sama od neho upustiť. Na to, aby sme správne komunikovali, v prvom rade musíme deeskalovať sami seba. Deeskalácia situácie je uvedená na obrázku.

Pri deeskalácii je dôležité vyhodnotenie situácie, zhodnotenie rizika a podľa toho zvoliť intervenciu. Ako si môžeme všimnúť, v závislosti od toho, či ohrozenie stúpa alebo klesá, volíme vhodnú intervenciu, ktorou by sme sa mali dostať až k postupnému zotaveniu bez použitia donucovacích prostriedkov.

Primárnej intervencii je najviac, ide o komunikačné techniky,

ktorými sa snažíme situáciu upokojiť. Ide najmä o odvrátenie pozornosti, aktívne počúvanie, alebo dosiahnutie rovnováhy štýlom výhra – prehra, vs. výhra – výhra, poprípade iné techniky. Či pôsobíme na osobu pozitívne alebo negatívne, nám dáva spätnú väzbu krivka správania, ktorá má klesajúcu alebo stúpajúcu tendenciu. V rámci komunikácie si treba všimnúť, či osoba reaguje na naše požiadavky, verbálne, neverbálne prejavy osoby a podľa toho vieme určiť, v akom stave sa osoba nachádza.

V sekundárnej intervencii sa správanie stupňuje, dochádza k eskalačnej fáze, pri ktorej sa osoba uchýli k fyzickému kontaktu, napr. úchopy za odev, končatiny, vlasy. Tu by sme mali využiť sebaobranne techniky nespôsobujúce bolesť, ako fixácie, rotácie, vyslobodzovacie techniky a špeciálne úchopy na znehybnenie osoby. Počas vykonávania tejto intervencie je tiež dôležitá neustála komunikácia.

K terciárnej intervencii dochádza v prípade, že správanie osoby sa nachádza v kritickej fáze. Osoba nás neustále napáda, nechce upustiť od schmatnutia, držania zbrane alebo iného predmetu použitého ako zbraň, prípadne ubližuje sebe alebo inej osobe. Tu už je namieste použiť dištančné donucovacie prostriedky alebo techniky spôsobujúce bolesť, ktoré by mali byť použité len na krátky čas. Dávame do pozornosti, že donucovacie prostriedky nemôžu byť použité ako odplata alebo forma trestu. Samozrejme, že terciárnej intervencii by malo byť čo najmenej. Každý stupeň intervencie preverí nielen odbornú, ale tiež ľudskú pripravenosť, sebadisciplínu a sebaovládanie. Preto na správne zvládanie intervenčných techník musíme byť náležite vycvičení, pripravení s dostatočným množstvom skúseností a návykov, aby sme dosiahli požadovaný výsledok. V neposlednom rade je dôležité poznanie svojich silných a slabých stránok. Akú intervenciu použijeme, je vždy závislé od intenzity útoku alebo stupňa odporu zo strany obvineného, odsúdeného, dodávanej osoby, alebo inej osoby a podmienok zákroku. Použitie primárnej a sekundárnej intervencie nebude možné v prípade, ak to okolnosti zákroku (riešenej situácie) nedovolia a v prípade útoku na príslušníka zboru (vec neznesie odklad).

Zoznam použitej literatúry je na vyžiadanie u autora príspevku.

Miroslav Kollár, Inštitút vzdelávania

VZDELÁVANIE ODSÚDENÝCH V PODMIENKACH ÚSTAVU

Zaobchádzanie s odsúdenými a penitenciárna starostlivosť je špecifická oblasť výchovného pôsobenia a sleduje konkrétne ciele – odstránenie nežiaducich foriem správania a návykov, utváranie a pretváranie osobnosti v zmysle požadovaných spoločenských hodnôt, noriem a cieľov, prekonanie protispoločenských tendencií, a to všetko vo sfére nápravy defektov a rozvoja osobnosti. Tým súčasne pripravuje odsúdené osoby na ďalšie pôsobenie spoločenských faktorov po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody.

V tomto smere majú špecifické postavenie kultúrno-osvetová činnosť a vzdelávacie aktivity. Vzdelávacia činnosť v Ústave na výkon trestu odňatia slobody Košice-Šaca je organizovane zabezpečovaná pedagógom pre kultúrno-osvetovú činnosť a vzdelávanie. Jeho prácou je dopomáhať k napĺňaniu cieľov v oblasti zaobchádzania s odsúdenými – viesť ich k účel-

nému a zmysluplnému využívaniu voľného času, zmierňovaniu negatívnych účinkov izolácie od spoločnosti a zvyšovaniu ich všeobecnej kultúrnej úrovne.

Vzdelávanie prispieva k rozvoju vzdelávacích návykov študentov, ich pozitívnych osobnostných vlastností, zmyslu pre zodpovednosť, zmysluplné využitie voľného času, zvýšenie vzdelanostnej úrovne a ich perspektív uplatnenia sa na trhu práce po výkone trestu a integrácie do spoločnosti.

V ústave prebieha tak formálne vzdelávanie, pod ktoré spadajú stredoškolské vzdelávacie odbory, ako aj neformálne vzdelávanie v podobe teoreticky aj prakticky orientovaných kurzov či školení.

Formálne vzdelávanie

V oblasti formálneho vzdelávania majú odsúdení v ústave už tradične niekoľko rokov možnosť dokončiť si alebo vyštudovať strednú školu vďaka spolupráci so Strednou odbornou školou priemyselných technológií Košice-Šaca. Vzdelávacie aktivity sa realizujú v priestoroch ústavu, v ktorých má stredná škola

zriadené detašované pracovisko. Učebné priestory pozostávajú z dvoch učební pre teoretickú výučbu, učebne určenej pre praktickú výučbu predmetov zameraných na elektrotechnické predmety a učebne – dielne – určenej pre praktickú výučbu predmetov orientovaných na strojársku výrobu a spracovanie materiálov.

Formálne vzdelávanie odsúdených vo výkone trestu v ústave sa po obsahovej stránke nelíši od vzdelávania prebiehajúceho na bežnej strednej škole, konkrétne na strednej odbornej škole priemyselných technológií. Vzdelávací program aj učebné osnovy sú rovnaké ako pre strednú školu a získané vzdelanie je rovnocenným vzdelaním ako štúdium v civilite. Azda jediným špecifikom je realizácia vzdelávania prevažne externou formou, nakoľko mnohí odsúdení sú v dopoludňajších ho-

dinách zároveň pracovne zaradení. Zúčastňujú sa preto výučby popoludní.

Za druhú osobitosť možno považovať obmedzenie počtu ročníkov, keď v jednom školskom roku je otvorený iba jeden ročník z niektorého odboru. Aktuálne v školskom roku 2021/2022 prebieha druhý ročník denného odboru strojárská výroba. Dôvodom sú obmedzené kapacity dielne pre (najmä odbornú) výučbu v tomto študijnom odbore.

Vzdelávacie programy v ústave

Výber vzdelávacích programov vychádza z dlhodobého vývoja na trhu práce a odráža potreby zamestnávateľov nielen v blízkom regióne, ale na celom Slovensku. Všeobecne možno konštatovať, že dopyt po absolventoch, ktorí majú odborné vzdelanie, na Slovensku aj v rámci Európskej únie rastie. Týka sa to všetkých realizovaných vzdelávacích programov. V školskom roku 2021/2022 mali odsúdení možnosť študovať na strednej škole v troch učebných odboroch:

- v prvom, druhom a treťom ročníku v trojročnom externom učebnom odbore mechanik opravár – stroje a zariadenia,
- v druhom ročníku v dvojročnom dennom učebnom odbore strojárská výroba a
- v prvom a druhom ročníku v trojročnom dennom učebnom odbore elektromechanik – silnoprúdová technika.

Podmienky pre prijatie na štúdium sa líšia podľa formy štúdia. Pri externej forme, teda trojročnom vzdelávacom odbore (mechanik opravár – stroje a zariadenia a elektromechanik), je potrebné mať úplne ukončené základné vzdelanie. V prípade dennej formy, konkrétne dvojročného odboru strojárská výroba, je potrebné mať ukončený minimálne siedmy ročník základnej školy.

Po úspešnom ukončení vzdelávania sú absolventom vystavené a odovzdané doklady o absolvovaní vzdelávania vrátane záúčných listov, výučných listov a vysvedčení.

Odsúdení, ktorí opustia ústav pred ukončením štúdia a chceli by si ho dokončiť mimo ústavu, môžu v štúdiu pokračovať priamo na SOŠ priemyselných technológií v Košiciach-Šaci alebo na ktorejkoľvek strednej škole na Slovensku s identickým alebo podobným odborom a ukončiť ho záverečnou skúškou už na slobode. SOŠ priemyselných technológií v Košiciach-Šaci im umožní dokončiť si štúdium aj popri zamestnaní. Teoretické predmety sú realizované formou komisionálnych skúšok. V prípade, ak si nájdú prácu v odbore, ktorý študujú (t. j. strojárstvo alebo elektrotechnika) a charakter práce splní požadované podmienky, započíta sa im do praktickej časti vyučovania.

34 66 H 02 mechanik opravár – stroje a zariadenia

Študenti odboru mechanik opravár – stroje a zariadenia sú vedení k tomu, aby boli po absolvovaní vzdelávania kvalifikovanými pracovníkmi, ktorí sa vedú uplatniť na rôznych postoch strojárskej výroby a v každej oblasti, kde sa používajú, diagnostikujú, opravujú a obsluhujú stroje, zariadenia a mechanizmy a kde je potrebné stredné odborné vzdelanie.

Absolvent má byť schopný pracovať na konvenčných strojoch, poznať základné princípy nekonvenčných technológií. Musí sa orientovať v technologických postupoch opráv a konštrukcií strojov a strojných zariadení. V konečnom dôsledku je pripravovaný tak, aby sa mohol uplatniť pri obsluhu konvenčných obrábacích strojov s rozličným stupňom automatizácie, ale aj pri obsluhu CNC strojov.

Po ukončení prípravy v učebnom odbore a po úspešnom vykonaní záverečnej skúšky by mal byť absolvent pripravený na výkon práce pri strojnom a ručnom obrábaní materiálov, pri oprave strojov a zariadení a ďalších pracovných pozíciách v strojárskej výrobe.

2478 00 F strojárská výroba

Študijný odbor strojárská výroba je určený pre žiakov, ktorí neúspešne ukončili základnú školu, alebo nemajú ukončené

základné vzdelanie, ich vzdelanostná úroveň je nízka a majú oslabené vzdelávacie návyky.

Absolventi odboru končia ako pracovníci v strojárkej výrobe, schopní samostatne pracovať na opravách, údržbe a montáži strojov a zariadení. Počas štúdia získavajú ucelené základné vedomosti pre štandardné opravy a údržbu strojov s využitím štandardného vybavenia dielní. Učia sa tiež získavať informácie v bežných technických dokumentáciách a používať štandardnú meraciu a diagnostickú techniku.

2683 H 11 elektromechanik – silnoprúdová technika

Študijný odbor elektromechanik – silnoprúdová technika je v ústave novým odborom, ktorý bol otvorený v školskom roku 2021. Program je určený aj pre žiakov s čiastočným zdravotným (nie farbosleposť), sluchovým, resp. iným telesným postihnutím, ako aj pre žiakov so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami. Učia sa ovládať príslušnú techniku, mechanizačné prostriedky, stroje, zariadenia, technológie, základy ekonomiky výroby a služieb.

Po absolvovaní študijného odboru by mali byť absolventi schopní ako kvalifikovaní pracovníci vykonávať nastavovanie, obsluhu a údržbu mechanizačných prostriedkov, strojov a zariadení v technologických procesoch, zabezpečovať produkciu s ohľadom na ekonomiku a ekológiu výroby.

Po úspešnom zvládnutí záverečných skúšok môžu absolventi vykonaním skúšky z odbornej spôsobilosti podľa vyhlášky Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR č. 508/2009 Z. z. získať osvedčenie o odbornej spôsobilosti elektrotechnika pre vykonávanie činnosti na zariadeniach do tisíc voltov (1 000 V).

Vzdelávanie vo všetkých učebných odboroch je realizované v priestoroch ústavu. Prebieha formou samoštúdia, konzultácií s vyučujúcimi podľa potrieb študentov. Proces výučby je zameraný hlavne na praktické vzdelávanie, ktoré realizujú majstri odborného výcviku. Pri vyučovaní sa používajú dostupné a štandardizované didaktické pomôcky (napríklad dataprojektor).

Neformálne vzdelávanie

Súčasťou vzdelávania v ústave sú aj vzdelávacie programy neformálneho vzdelávania – kurzy či školenia. Na rozdiel od formálnych vzdelávacích programov sú kurzy a školenia realizované podľa rôznej dostupnosti a konkrétnej spolupráce s externými subjektmi.

Vzhľadom na komplikovanú pandemickú situáciu, ktorá na Slovensko prišla začiatkom roku 2020 a zotrvala aj celý rok 2021, boli v ústave obmedzené aktivity kultúrno-osvetovej činnosti vrátane vzdelávacích aktivít (s výnimkou stredoškolského vzdelávania, ktoré prebiehalo v obmedzenom režime). Odhliadnuc od tohto náročného obdobia sa v ústave pravidelne každoročne realizujú tri takéto aktivity: zväračský kurz, kurz Právo na každý deň a jazykový vzdelávací kurz pre negramotných odsúdených.

Zväračský kurz

Pre odsúdených, ktorí sú zaradení do druhého alebo tretieho ročníka v učebnom odbore 34 66 H 02 mechanik opravár – stroje a zariadenia, bol v predošlých školských rokoch k dispozícii kurz zvárania v ochrannej atmosfére CO₂ odtavujúcou sa elektródou. Kurz zvárania prebieha intenzívne počas približne šiestich týždňov v priestoroch SOŠ priemyselných technológií Košice-Šaca. Z hľadiska nárokov na zvládnutie

technológie zvárania a pravidiel bezpečnosti pri zváraní, ako aj z dôvodu obmedzeného počtu účastníkov, sú do kurzu vybraní odsúdení na základe ich študijných výsledkov a celkového pozitívneho prístupu k štúdiu.

Odsúdení, ktorí úspešne absolvujú kurz a preukážu teoretické vedomosti aj praktické zručnosti pri záverečných skúškach, získajú zväračský preukaz platný v Európskej únii.

Právo na každý deň

Projekt s názvom Právo na každý deň sa v ústave realizuje od roku 2005, a to v spolupráci s občianskym združením Občan, demokracia a zodpovednosť a Právnickou fakultou Univerzity Pavla Jozefa Šafárika (UPJŠ) v Košiciach. Cieľom vzdelávania je zvyšovanie právneho vedomia odsúdených vo výkone trestu, a tým vytvorenie predpokladu pre ich úspešné zaradenie sa do spoločnosti po prepustení na slobodu, predchádzanie recidíve v páchaní trestnej činnosti a odbúravanie vzájomných predsudkov medzi odsúdenými a ostatnou spoločnosťou. Vzdelávanie prebieha v dvoch etapách, a to v zimnom a letnom semestri.

Prvá etapa vzdelávania sa zameriava na získavanie a prehĺbovanie ľudsko-právneho vzdelania, ktoré je venované ľudským právam a slobodám, ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, diskriminácii a slobode prejavu. Druhá etapa vzdelávania sa zameriava na získanie základných právnych poznatkov z oblasti občianskeho, vlastníckeho, nájomného, rodinného, dedičského a pracovného práva a správy vecí verejných. Počas stretnutí majú odsúdení možnosť vzdelávať sa vysvetlením danej problematiky a zapojením sa do interaktívnych skupinových i individuálnych aktivít, o ktorých prebieha v závere každého stretnutia otvorená diskusia. Výučbu odsúdených zabezpečujú lektori – študenti Právnickej fakulty UPJŠ v Košiciach, ktorí absolvovali príslušnú prípravu pod odborným dohľadom koordinátorky programu z občianskeho združenia a zároveň vyučujúcej na Právnickej fakulte UPJŠ v Košiciach.

V čase zložitej pandemickej situácie v roku 2020 z dôvodu protiepidemických opatrení tento kurz nebol spustený. Začal sa opäť realizovať na jeseň 2021, a to v dvoch etapách celkovo s desiatimi vzdelávacími stretnutiami. Nová vlna pandémie koronavírusu však priebeh kurzu koncom roku 2021 opäť poza-

stavila. V poslednom, zatiaľ nedokončenom ročníku kurzu, doň bolo zapojených desať odsúdených.

Jazykový vzdelávací kurz pre negramotných odsúdených

Cieľom tohto vzdelávacieho kurzu je úplné, prípadne čiastočné odstránenie negramotnosti odsúdených osvojením si spisovnej podoby slovenského jazyka a zvýšenie úrovne ich vyjadrovacích schopností vo verbálnych i grafických prejavoch gramaticky správne, usporiadane a jasne. V roku 2021 prebiehali štyri kurzy pre negramotných odsúdených a ich činnosť pokračuje aj naďalej. Jeden kurz prebieha v oddiele špecializovaného zaobchádzania, druhý v oddiele A5, tretí v oddiele B7 a štvrtý ako celoustavňový kurz pre diferenciatnú skupinu „B“.

Vzdelávanie bolo v uvedených oddieloch zriadené kvôli najvyššiemu výskytu negramotných odsúdených a realizované v rámci vlastných kapacít pedagógmi oddielov špecializovaného zaobchádzania, oddielov A5, B7 a B4. V roku 2021 bolo do jednotlivých kurzov spolu zaradených 14 odsúdených.

Výsledky a význam vzdelávania

Odsúdení študovali v školskom roku 2020/2021 v sťažných podmienkach. Z dôvodu pretrvávajúcich protiepidemic-

kých opatrení prebiehalo vzdelávanie z veľkej časti formou dištančného vzdelávania – samoštúdia. Prezenčné teoretické a praktické vyučovanie v obmedzenom rozsahu prebiehalo v učebni a dielni v priestoroch ústavu. Na hodinách sa študenti držali tematického plánu schváleného Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR a absolvovali predpísané učivo. Kvôli obmedzeniam však nebolo možné realizovať praktické vyučovanie v takom rozsahu, ako to bolo možné v školských rokoch pred zavedením protiepidemických opatrení.

Z celkového počtu 52 odsúdených zapojených do vzdelávania na začiatku školského roka 2020/2021 úspešne ukončilo svoj ročník 46. Výnimkou boli šiesti študenti, ktorí ukončili výkon trestu a štúdium im bolo prerušené.

Vzdelávanie v ústave sa stretáva s pozitívnymi ohlasmi absolventov. Napriek počiatkovým rozpakom a pomalým začiatkom u niektorých odsúdených mnohí z nich po úspešnom ukončení stredoškolského vzdelávania hodnotia štúdium kladne. Vyzdvihujú najmä to, že okrem možnosti zmysluplne využívať svoj voľný čas si zvýšia vzdelanostnú úroveň a zlepšia perspektívu na trhu práce. Navyše, študenti, ktorí dosiahnu výborné študijné výsledky, navyše získajú aj disciplinárnu odmenu.

Roman Ondáš, Košice-Šaca

REALIZÁCIA KULTÚRNO-OSVETOVEJ ČINNOSTI A VZDELÁVANIE ODSÚDENÝCH V ILAVSKOM ÚSTAVE

Kultúrno-osvetová činnosť

Kultúrno-osvetovú činnosť (KOČ) v Ústave na výkon trestu odňatia slobody a Ústave na výkon väzby Ilava zabezpečujeme v súlade s platnou legislatívou. Tieto aktivity, ktoré svojím pôsobením na základe dobrovoľnosti, záujmu a tvorivej schopnosti odsúdených prispievajú k rozvoju ich osobnosti a utváraniu kultúrneho spôsobu života, patria k významným faktorom v procese resocializácie odsúdených.

Hlavnou úlohou KOČ v ústave je predchádzať negatívnym stresovým situáciám a pozitívne vplývať na odsúdených formou rôznych aktivít na efektívne využívanie voľného času vo výkone trestu.

Keďže v ústave Ilava sú odsúdení ubytovaní vo väčšej miere vo veľkokapacitných celách, je potrebné realizovať rôzne aktivity na spretrenie voľného času, aby sa predchádzalo konfliktným situáciám, ktoré prináša veľké množstvo ľudí na jednom mieste.

Podmienky na vzdelávacie, osvetové, zájmové a športové aktivity pre odsúdených sú v ústave na veľmi dobrej úrovni. Už dlhé roky je tu zriadená viacúčelová miestnosť s javiskom, vybavená ozvučením a osvetľovacím zariadením, ktorá je využí-

vaná na vzdelávanie a organizovanie spoločných kultúrnych podujatí, koncertov, divadelných predstavení, prednášok a besied so známymi osobnosťami športového, spoločenského a kultúrneho života. Za niekoľko rokov sa nám podarilo pozvať nie-

Akvaristický krúžok.

Evanjelický pastor so psychológičkou.

koľko známych osobností zo slovenského šoubiznisu, ktoré prišli k sprestreniu voľného času odsúdených.

Odsúdení majú taktiež možnosť zacvičiť si na veľkom vychádzkovom dvore, na ktorom sa realizujú rôzne športové aktivity, či už futbal alebo iné loptové hry.

KOČ sa v ústave realizuje v týchto oblastiach: osvetová činnosť, záujmová a športová činnosť, využívanie väzenskej knižnice, sledovanie televízneho a počúvanie rozhlasového vysielania, odoberanie tlače a časopisov, kultúrne, vzdelávacie

Futbalový turnaj PRISON CUP.

a zábavné podujatia, organizovanie kultúrnych vystúpení a ďalšie akcie, ktoré prispievajú k zvyšovaniu kultúrnej úrovne a všeobecného vzdelania odsúdených.

Aj napriek pandémie COVID-19, ktorá zmenila celý svet, sa nám v jarných a letných mesiacoch, kedy bývajú opatrenia trochu uvoľnené, podarilo v rokoch 2020 a 2021 pozvať niekoľko hostí z rôznych kultúrnych – spoločenských oblastí. Samozrejme, aj v kultúrnej miestnosti sme museli obmedziť kapacitu a prispôbiť sa nariadeniam. Ale keď sa chce, všetko sa dá.

Podarilo sa nám pozvať do nášho ústavu bývalého narkomana z komunity Čenakolo Gorana Čurkoviča, ktorý odsúdeným podal svedectvo o svojom živote a jeho závislosti na drogách. V spolupráci s asociáciou slovenských filmových klubov sme v rámci osvetovej projekcie filmov a dokumentov pre odsúdených prizvali na besedu aj režiséra Erika Prausa, ktorý prišiel s kameramanom prezentovať film Volanie. Z ďalšieho premietania z tejto spolupráce môžeme spomenúť filmy ako Nech je svetlo, Parazit, Salto je kráľ a Pre Samu. Podarilo sa nám pozvať tiež

gospelovú kapelu L' múry, pesničkára Pavla Helana, finalistu z reality šou Československo má talent, rapera Dávida a DJ KM. V rámci osvetovej príjmy prijal pozvanie psychiater MUDr. Juraj Lexmann, ktorý mal prednášku s názvom Stres vo výkone trestu. O návšteve pápeža Františka na Slovensku a jej organizácii z pohľadu bezpečnosti podujatia prišiel porozprávať Martin Kralovič. Ďalšie mesiace už počas obmedzení sme premietali osvetové dokumenty o závislostiach ako napr. marihuana, extáza, kokaín, príbeh narkomana Lukyho Hoffmana, alkohol a tabak, ženy a drogy, závislosť na liekoch, syntetické drogy alebo závislosť na alkohole. Z náučných dokumentov môžeme spomenúť napríklad oceán plný plastov, čerstvé potraviny, ale v kontajneri, vitamíny, éčka v potravinách, energia tretieho tisícročia alebo planéta Zem.

Hokejista Tomáš Kopecký.

Počas pandémie sme sa zamerali na projekty, ktoré sa dajú zrealizovať bez pomoci civilného sektora. A v tejto súvislosti vznikli projekty ako súťažno-zábavná šou Ilava má talent, tradičný futbalový turnaj s názvom PrisonCup, ale aj väzenské divadlo s názvom Picasso. Dôležitou súčasťou je skupina Mrežovanka, s ktorou realizujeme niekoľko koncertov počas roka. Taktiež sme zrealizovali niekoľko hudobných koncertov väzenského evanjelického pastora, ktorý je skvelý hudobník a hrá na niekoľkých hudobných nástrojoch. V spolupráci so psychológičkou vytvorili skvelú atmosféru na niekoľkých chválových koncertoch pre odsúdených.

Ústav Ilava, samozrejme, ako každý iný ústav, disponuje väzenskou knižnicou. V súčasnosti obsahuje knižnica viac ako 5 100 titulov rôzneho žánru. Odsúdení si majú možnosť na zá-

Kmeťoband.

Knižnica.

Majk Spirit.

klade katalógu kníh, ktorý sa nachádza v každom sektore a v ústavnej knižnici, vybrať podľa vlastného výberu publikáciu rôzneho žánru. Zapožičanie kníh sa realizuje raz za tri týždne. Súčasťou ústavnej knižnice je aj čítareň, kde majú odsúdení možnosť naštudovať si všeobecné právne predpisy a prehrať si CD nosič zo súdu alebo z pojednávania odsúdeného. Momentálne sú v čítárni k dispozícii tri počítačové jednotky. Ďalšou z možností, ako získať aktuálne informácie zo sveta, je objednanie dennej tlače alebo časopisov. Pri tejto činnosti je im nápomocný poverený príslušník, ktorý im poskytuje potrebné tlačivá.

Na športové vyžitie odsúdení využívajú chodby oddielov (napr. stolný tenis, elektronické šípky), vychádzkové priestory s osadeným basketbalovým košom a hrazdami, ihrisko pre malý futbal a posilňovne.

Odsúdení sa zúčastňujú aj duchovných aktivít s ústavným kaplánom zastupujúcim katolícku cirkev. Ekumenickú pastoračnú službu realizuje väzenský pastor z evanjelickej cirkvi, ktorý zastrešuje aj iné registrované cirkvi a náboženské spoločnosti, napr. evanjelická cirkev augsburského vyznania, svedkovia Jehovovi, cirkev adventistov siedmeho dňa a spoločnosť Gideons.

Odsúdení majú možnosť sebarealizácie aj prostredníctvom záujmových krúžkov, ktoré vychádzajú z podmienok a priestorových možností vytvorených v ústave a ich individuálnych predpokladov, záujmov a potrieb. Aktuálne je v ústave evidovaných 20 záujmových krúžkov rôzneho charakteru (napr. dramatický, stolno-tenisový, chovateľský, fitness, umelecko-tvorivý, včelársky, záhradkársky, hudobný, počítačový, anglický, nemecký, ruský jazyk, výtvarný, šachový, biblická škola a žurnalis-

tický). V rámci žurnalistického krúžku sa vydáva časopis MOTÝL, ktorý je medzi odsúdenými veľmi obľúbený. Rozoberajú sa v ňom rôzne zaujímavé témy a prispieť môže do časopisu takmer každý.

Možnosť výberu vzdelávacích, osvetových, záujmových a športových aktivít je odsúdeným v ústave poskytnutá prostredníctvom ponukových listov, ktoré majú k dispozícii na nástenkách jednotlivých sektorov. Ponukový list spracováva pedagóg kultúrno-osvetovej činnosti v spolupráci s pedagógmi oddelenia výkonu trestu v pravidelných intervaloch, najmenej raz mesačne. Všetky uvedené činnosti sú aktualizované prostredníctvom informačných oznamovacích tabúľ v ponukovom liste.

Faktom je, že odsúdení v ústave majú k dispozícii široké spektrum možností, ako efektívne a zmysluplne tráviť voľný čas. Samozrejme, východisko k tomu, aby vedel odsúdený efektívne tráviť voľný čas, si vyžaduje aj jeho usmerňovanie a podporu, k čomu je nápomocný hlavne väzenský personál.

Vzdelávanie

Vzdelávanie odsúdených v ústave realizuje na základe schválených projektov vzdelávania Stredná odborná škola Pruské a Stredná odborná škola technická Dubnica nad Váhom.

SOŠ Pruské vzdeláva odsúdených v akreditovaných učebných odboroch 2954-H mäsiar, 4571-H záhradník, maturitné štúdium 4211 M 17 záhradníctvo – viazačstvo a aranžérstvo a nadstavbové štúdium 6403-L podnikanie v remeslách a službách. SOŠ technická Dubnica nad Váhom realizuje vzdelávanie odsúdených v akreditovanom učebnom odbore 3355-H stolár.

Vzdelávanie koordinuje pedagóg vzdelávania a dvaja refe-

Pastoračná miestnosť - birmovka odsúdených.

Pavel Helan.

Posilňovňa.

renti režimu zabezpečujú predvádzanie učiteľov a odsúdených do školského strediska a zároveň dozor nad odsúdenými počas praxe a vyučovania. Zaradených do štúdia je momentálne v školskom roku 2021/2022 celkovo 38 odsúdených. V priemere máme zaradených cca 40 odsúdených každý školský rok.

Vyučovanie prebieha každý pracovný deň od 7.00 h až do 19.00 h v školskom stredisku v ústave. V doobedňajších hodinách sa vzdelávajú odsúdení, ktorí chodia potom do práce do poobednej zmeny a poobede sa vzdelávajú odsúdení, ktorí sú zaradení do rannej zmeny. Niektorí odsúdení nie sú zaradení do práce, čiže sa venujú iba štúdiu. V rámci vzdelávania odsúdených je majstrami odborného výcviku realizované aj praktické vyučovanie v študijných odboroch mäsiar, záhradník a stolár. Odsúdení v študijnom odbore mäsiar vykonávajú prax v ústavnej kuchyni pre odsúdených. Odsúdení v študijnom odbore záhradník majú prax v rámci úpravy príslušnej zelene prilahlých priestorov ústavu. Taktiež majú k dispozícii priestor nad šatňami príslušníkov zboru, kde sa nachádza splanňovaný pozemok pre účely školskej praxe daného odboru. Odsúdení v študijnom odbore stolár majú prax v ústavnej stolárskej dielni.

Samozrejme, aj v ústave llava vzdelávanie poznačila pandémia COVID-19. Napriek obmedzeniam štúdia v ústave sme sa ho naučili realizovať dištančnou formou. Odsúdení vypracovávajú úlohy a zadania podľa pokynov jednotlivých učiteľov danej školy. V praxi to znamená, že učitelia učivo doručia osobne do ústavu alebo elektronicky prostredníctvom pedagóga vzdelávania a následne sú tieto materiály pre odsúdených vytlačené a odovzdané na vypracovanie. Domáce úlohy potom pedagóg vzdelávania každý týždeň pozbiera a odovzdáva v uzatvorenej obálke do oboch stredných škôl.

Priestory pre učebný odbor záhradník.

Spolupráca so SOŠ v oblasti vzdelávania odsúdených má aj svoje špecifiká vychádzajúce z osobitostí väzenského prostredia. Mnoho odsúdených ukončilo povinnú školskú dochádzku pred viacerými rokmi, čo znamená, že nie sú zvyknutí učiť sa a niektorí sa nevedia ani koncentrovať na výučbu. Z tohto pohľadu vzdelávanie odsúdených musí byť zamerané a prispôbené danému špecifickému stavu. Avšak neznamená to, že by boli na nich kladené nižšie nároky vo vyučovacom procese, alebo by mali nejaké úľavy v štúdiu oproti študentom na slobode. Výučba je plne akceptovaná a potvrdenie o absolvovaní štúdia je rovnaké, ako keby študovali na SOŠ Pruské alebo na SOŠ technickej v Dubnici nad Váhom. V zmysle platnej právnej úpravy samo-

Rytmus a Atilla Végh.

Raper Ego.

Projekt llava má talent.

zrejme vyplýva, že z dokladu o dosiahnutom vzdelaní nemôže byť zrejme jeho nadobudnutie počas výkonu trestu.

Prečo sa teda odsúdení rozhodli študovať za múrmi väznice? Mnohí odsúdení si až teraz možno uvedomili dôležitosť vzdelania a vedia, že ich nikto na slobode nebude čakať s otvorenou náručou. Uvedomujú si, že budú musieť k životu pristupovať omnoho zodpovednejšie ako doteraz a vzdelanie by im malo v tomto smere výrazne dopomôcť.

Marián Iskra, Ilava

Sima Martausová.

Ústavná kapela Mrežovanka.

Učebný odbor stolár.

Teoretické vyučovanie.

Ústavný divadelný krúžok Picasso.

Učebný odbor mäsiar.

Včelársky krúžok.

VPLYV PANDÉMIE COVID-19 NA ZAMESTNÁVANIE ODSÚDENÝCH V ÚSTAVE ILAVA

Ústav na výkon trestu odňatia slobody a Ústav na výkon väzby Ilava realizuje zamestnávanie obvinených a odsúdených prostredníctvom troch stredísk vnútornej prevádzky (VP) a štyroch stredísk vedľajšieho hospodárstva (VH), z toho sú dve s vlastnou výrobnou činnosťou a dve, ktoré poskytujú práce a služby fyzickým a právnickým osobám.

Nástupom pandémie COVID-19 na Slovensku boli zavádzané protipandemické a karanténne opatrenia, čoho následkom bolo zatváranie a obmedzovanie činnosti a ekonomickej aktivity zamestnávateľov skoro v každom sektore hospodárstva. Z pohľadu zamestnanosti sa to v ilavskom ústave prejavilo najmä zásadným obmedzovaním a prerušovaním činnosti zo strany objednávateľov prác z dôvodu prijatých opatrení a rozhodnutí štátnych orgánov v súvislosti s ochranou zdravia. Situácia na trhu práce sa od začiatku roka 2021 postupne zhoršovala, pričom v celkovom súhrne za 1. polrok 2021 nezamestnanosť medziročne vzrástla o 17,6 %, tempo rastu sa však od začiatku roka zmiernilo. Miera nezamestnanosti v 2. štvrtroku 2021 stúpila na 6,9 %, dynamika rastu bola však pomalšia ako na začiatku roka.

Koronavírus zásadne zasiahol do bežného fungovania v rôznych spoločenských oblastiach. Reštriktívne opatrenia mali vplyv na podnikanie v niektorých sektorových oblastiach viac, v iných menej a dotkli sa aj väznenstva v Slovenskej republike. V rámci procesu resocializácie odsúdených je jedným z bodov aj zamestnávanie, ktoré zmierňuje stres z dlhodobej izolácie v uzatvorenej komunite a zvyšuje pracovné návyky po celú dobu zaradenia do zamestnania. Zamestnávanie odsúdených v ústave sa realizuje v spolupráci s podnikateľskými subjektami formou zmlúv o vykonávaní prác.

Negatívny vplyv sa z pohľadu zamestnanosti odsúdených v ústave prejavil vo forme zníženia množstva dodávaného materiálu, pozastavenia výroby jednotlivých komponentov a v poslednom rade v mesiacoch február a marec 2021 došlo k pozastaveniu pracovísk vo vnútri ústavu aj mimo ústavu. Toto pozastavenie sa výrazne dotklo väznených osôb hlavne kvôli možnosti pracovať za primeranú finančnú odmenu a z ekono-

mického hľadiska je dôležitým prínosom aj príjem do rozpočtu ústavu z rozúčtovania pracovných odmien odsúdených. Z vykonaných zrážok sa uhrádzajú náklady výkonu trestu odňatia slobody, poukazuje sa výživné pre závislé osoby a hradia sa ďalšie pohľadávky oprávnených.

K zlepšeniu situácie došlo postupne v 2. štvrtroku 2021, kde sa zastabilizovalo množstvo dodávaného materiálu, opätovne spustenie dlhotrvajúcich projektov a začali pribúdať aj nové projekty, ktoré umožnili zaradiť väčšie množstvo odsúdených do práce. Táto situácia prispela k pozitívnemu vzťahu k práci a prehlbovaniu pracovných návykov. Priemerné počty zaradených obvinených a odsúdených sa dostali na úroveň predchádzajúceho roka. Ústav Ilava sa neustále snaží zvyšovať množstvá vyrábaného materiálu, a tým aj priemernú pracovnú odmenu zaradených odsúdených do zamestnania v porovnaní s minulým obdobím.

Text: Róbert Kováč

**Foto: Ľuboš Rajník
Ilava**

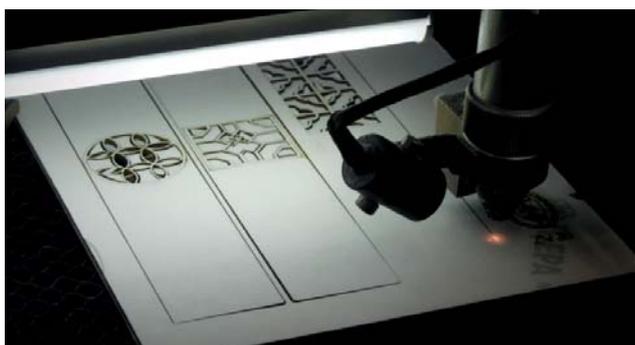

ROZŠÍRENIE SORTIMENTU VÝROBKOV VEDĽAJŠIEHO HOSPODÁRSTVA

Ústav na výkon trestu odňatia slobody Banská Bystrica-Kráľová zamestnáva odsúdených prostredníctvom piatich stredísk vedľajšieho hospodárstva (VH). Tri strediská poskytujú práce a služby fyzickým a právnickým osobám a dve strediská sú vytvorené na základe vlastnej výrobnjej činnosti. Ide o strediská VH-04 Stolárska dielňa a VH-06 Krajčíriska a čalúnická dielňa, v ktorých sú zriadené rovnomenné pracoviská, Stolári a Krajčíri – čalúnici.

Stolárska dielňa realizuje stolárske práce v rozsahu jednoduchej výroby podľa vzorového typu, výrobu nenáročných úžitkových výrobkov a polotovarov z dreva, napríklad jednoduchý záhradný nábytok, rôzne regály, poličky a iné. Celý sortiment sa nachádza v katalógu výrobkov zverejnenom aj na webovej stránke Zboru väzenskej a justičnej stráže.

Krajčíriska dielňa sa zaoberá šitím posteľnej bielizne, spodnej bielizne pre obvinených a odsúdených a výrobou príslušenstva k zbraňam a donucovacím prostriedkom, akými sú rôzne puzdrá na zbrane, zásobníky, putá, retiazky a iné. Čalúnická dielňa realizuje prečalúnenie a výrobu sedacích súprav, prečalúnenie kresiel a stoličiek, opravu nábytkového čalúnenia, čalúnenie interiérových dverí atď.

V Stolárskej dielni sa okrem spomínaného tovaru vyrábali aj prezentačné výrobky pre potreby ústavu a zboru a v pláne bolo jeho rozšírenie a z toho vyplývajúce zvýšenie objemu vyrobených predmetov. Začalo sa aj s výrobou darčkových a reklamných výrobkov nielen pre potreby ústavu a zboru, ale aj pre príslušníkov zboru, zamestnancov ústavu a verejnosť. Na výrobu spomínaných predmetov slúži CO2 laserové gravírovacie zariadenie, ktoré bolo zakúpené v roku 2020 a je určené na gravírovanie a rezanie nekovových materiálov (drevo, plexisklo, koža, sklo atď.). Na pokrytie zvýšených potrieb strediska bolo potrebné zariadenie presunúť do nových priestorov, kde museli prebehnúť stavebné úpravy ako nová elektroinštalácia, osvetlenie, hygienické nátery, a tiež úprava existujúceho vstupu na pracovisko. Hlavným dôvodom presunu boli obmedzené možnosti manipulácie s veľkoplošnými materiálmi, ale aj skutočnosť, že na tvorbu niektorých výrobkov je potrebné využívať ďalšie zariadenia, napríklad CNC frézu, hornú frézu a brúsiace zariadenie, ktoré sú súčasťou vybavenia pracoviska. Z hľadiska perspektívnosti výroby sa vytvorili ďalšie miesta pre odsúdených, ktorí sa venujú dokončovaniu polovýrobkov zo

zariadenia (brúsenie, lepenie, natieranie). Veľkou výhodou používaného laserového zariadenia je jeho interná pamäť, ktorá po uložení súborov umožňuje odsúdenému spúšťanie laseru aj bez použitia počítača.

V predvianočnom období sa v ústave v spolupráci s Generálnym riaditeľstvom zboru začala výroba vianočných ozdôb, ktorá nadobudla aj charitatívny rozmer. Po dohode sme vyrobili 400 sád ozdôb, ktoré sa následne rozpredali príslušníkom zboru a výťažok bol darovaný na dobročinné účely. Vzhľadom na to, že sa počas Vianoc ozdoby tešili veľkému záujmu aj v ústave, pracujeme na sérii rôznych ozdôb, ktoré pomôžu zvýraziť atmosféru veľkonočných sviatkov. Počas celého roka sú v ponuke aj krabičky na víno, obaly na fľaše, záložky do kníh a iné.

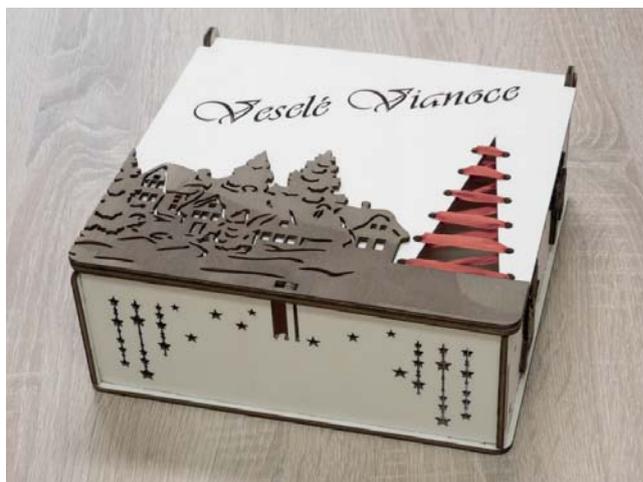
K rozšíreniu výroby došlo aj v Krajčírskej a čalúnnickej dielni. Pracovisko bolo rozšírené o nové skladové priestory, čo viedlo k zvýšeniu plochy pracovného priestoru čalúnnickej dielne. Odsúdení zaradení na tomto pracovisku v spolupráci s oddelením zamestnávania, výroby a odbytu vytvorili a následne skonštruovali prototyp sedacej súpravy. O jeho kvalite svedčí aj objednávka 48 kusov pre Najvyšší správny súd Slovenskej republiky. Vyhotovenie sedacej súpravy je možné v 15-tich farebných prevedeniach.

V budúcnosti plánujeme do ponuky zaradiť ďalšie výrobky a veríme, že sa nám na pracoviskách bude dariť aj naďalej, neopustí nás kreativita a množstvo príležitostí na spoluprácu.

Text: Patrik Sčensný

Foto: Matej Greguš

Banská Bystrica-Kráľová

ROZMANITOSTI PRACOVÍSK ODSÚDENÝCH Z POHĽADU BEZPEČNOSTI A OCHRANY ZDRAVIA PRI PRÁCI

Zamestnávanie odsúdených je pozitívnym prvkom resocializácie, ktorý vytvára predpoklady pre ich úspešné zaradenie do života po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody a patrí aj k základným psychohygienickým faktorom. Odsúdeným, ktorí pred nástupom do výkonu trestu pracovali, taktiež pomáha zachovávať pracovné návyky, ktoré by sa pri výkone dlhších trestov mohli vytrátiť. A odsúdeným, ktorí pred nástupom do výkonu trestu nepracovali, pomáha tieto návyky vytvárať.

Odsúdení vykonávajúci trest odňatia slobody v Ústave na výkon trestu odňatia slobody Košice-Šaca sú zaraďovaní na pracoviská, ktorých charakter z pohľadu bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci je značne rozmanitý. V ústave v roku 2021 denne odchádzalo do práce na rôzne pracoviská v priemere 222 odsúdených. Odsúdení vykonávajú pracovné činnosti v rôznych odvetviach. V potravinárstve, ovocinárstve, poľnohospodárstve, v oblasti spracovania odpadov, stavebníctve, auto-

mobilovom priemysle, v oblasti služieb a strojárstve.

V súčasnosti odsúdení pracujú v spoločnosti, ktorej predmetom podnikania je nakladanie s odpadom. Odsúdení v prevažnej miere vykonávajú pomocné práce pri triedení, strihaní, nakladaní a vykladaní kovového šrotu. Nebezpečenstvom z pohľadu bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci je hlavne možnosť porezania sa na ostrých hranách kovového šrotu. Takisto nebezpečenstvom sú aj odlietavajúce úlomky.

V najväčšej košickej pekárni vykonávajú odsúdení rôzne pomocné práce, hlavne čo sa týka manipulácie so surovinami na prípravu pekárenských výrobkov, s polotovarmi alebo s hotovými pekárenskými výrobkami. Poniektorí odsúdení, ktorí sa osvedčili a sú zručnejší, vykonávajú práce aj priamo na linkách pod dohľadom kmeňových zamestnancov. Nebezpečenstvom v priestoroch pekárne, v ktorých pracujú odsúdení, môže byť hlavne nevhodný stav podlahy, ktorá vytvára hrozbu pošmyknutia, pádu osoby na podlahe, narazenia na prekážky v dôsledku nevhodného stavu podlahy (rozliata tekutina, nerovnosti a podobne).

V priemyselnom areáli košického letiska je situovaných množstvo nových spoločností, ktoré vyrábajú komponenty pre automobilový priemysel. Aj v tomto smere nachádzajú pracovné uplatnenie odsúdení. V jednej z takýchto firiem sa naši odsúdení podieľajú na výrobe elektromechanických komponentov. Na tomto pracovisku je nebezpečenstvo porezania sa o ostré hrany dielcov.

Ďalšou firmou, ktorá je subdodávateľom najväčších svetových automobilových značiek, je spoločnosť šijúca kožené poťahy sedadiel. Táto firma zamestnáva odsúdených, ktorí z plátov koží vyrezávajú pomocou šablón a ručných rezákov jednotlivé diely a z nich sa finalizuje hotový produkt. Nebezpečenstvo vytvára hlavne manipulácia s ručnými rezákmi, ktoré môžu spôsobiť rezné rany.

V areáli spoločnosti U. S. Steel Košice odsúdení pomocou brúsok opracovávajú odliatky motorov, prevodoviek, ložiskových domcov a podobne. Na tomto pracovisku je najväčšou hrozbou vniknutie cudzieho telesa do oka.

Neďaleko obce Seňa sa nachádza bývalé poľnohospodárske družstvo, ktoré terajší vlastník vy-

užíva na chov hospodárskych zvierat, drobnú poľnohospodársku výrobu, ale aj kovovýrobu. Tu odsúdení vykonávajú drobné poľnohospodárske práce, starostlivosť o hospodárske zvieratá, povrchové úpravy terénu, stavebné práce a zámočnické práce. Nebezpečenstvom pri zámočnických prácach je vniknutie cudzieho telesa do oka, porezanie, úder ťažkým predmetom a popálenie. Pri ostatných činnostiach je hrozbou pošmyknutie na neupravenom teréne, pošmyknutie na podlahe, nefyziologické pracovné polohy a podobne.

Pomerne často sú odsúdení z ústavu zaraďovaní aj na pomocné práce pre mestskú časť Košice-Šaca a nemocnicu v Košiciach-Šaci. Tu vykonávajú práce zamerané hlavne na úpravu terénu, kosenie tráv, hrabanie pokosenej trávy, čistenie koryta potoka od náletových drevín a podobne. Pri týchto činnostiach môže dôjsť hlavne k porezaniu pri používaní nástrojov. Taktiež môže dôjsť k pošmyknutiu na nerovnom, resp. klzkom povrchu.

V areáli ústavu je v samostatnej hale situované pracovisko, na ktorom odsúdení vyrábajú rôzne oceľové konštrukcie. Uplatnenie si tu nájdu zámočníci a zvárači. Hrozbou z pohľadu možného zranenia je používanie zámočnických nástrojov, ktoré môžu spôsobiť zranenie očí, porezanie, popálenie, pomliaždenie a podobne. Priamo v suteréne ubytovne odsúdených je pracovisko, kde sa vyrábajú komponenty pre automobilový priemysel. Odsúdení tu skladajú z jednotlivých dielov rôzne elektromechanické súčiastky do automobilov. Na tomto pracovisku je nebezpečenstvo porezania sa o ostré hrany dielcov.

Ďalšou kategóriou pracovísk sú pracoviská sezónneho typu. Koncom leta odsúdení chodia na zber sliviek do obce Dargov, kde sídli spoločnosť zaoberajúca sa výrobou destilátov. Po ukončení tohto zberu chodia odsúdení začiatkom septembra na zber hrozna do obce Malá Tŕňa v Tokajskej oblasti, kde sú obrovské vinice. Na týchto pracoviskách sú najväčším nepriateľom z pohľadu bezpečnosti a ochrany zdravia nepriaznivé poveternostné podmienky, či je to chlad, teplo alebo vlhko. Taktiež nezanedbateľným možným zdrojom úrazu pri zbere ovocia je bodnutie hmyzom.

Ako je zrejmé z opisu jednotlivých pracovísk, ich rozmanitosť je aj z pohľadu bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci značná. Prelínajú sa tu rôzne oblasti priemyslu, poľnohospodárstva či služieb. Základným predpokladom starostlivosti o bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci odsúdených je určovanie a vyhodnocovanie rizík na pracoviskách. Túto povinnosť plnia v súlade so zmluvami jednotlivé firmy a organizácie, pre ktoré odsúdení práce vykonávajú. Na základe vyhodnotenia rizík prijímajú opatrenia na minimalizáciu rizík, a to technickými riešeniami, resp. prideľovaním osobných ochranných prostriedkov. Úlohou samostatného bezpečnostného technika ústavu je prijaté opatrenia kontrolovať, prípadne prehodnocovať účinnosť prijatých opatrení, navrhovať ďalšie riešenia. A v neposlednom rade aj kontrolovať dodržiavanie bezpečnosti a ochrany zdravia na jednotlivých pracoviskách či už zo strany firmami a organizácií, ako aj zo strany odsúdených. Nežiaducim trendom u niektorých firiem je postupné pofavovanie v zabez-

pečovaní opatrení na úseku bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci. V takýchto prípadoch je potrebný apel zo strany ústavu prostredníctvom samostatného bezpečnostného technika.

Rozmanitosť jednotlivých pracovísk, a tým pádom rozličnosť legislatívnych požiadaviek na úseku bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci, si však vyžaduje neustále vzdelávanie samostatného bezpečnostného technika formou samovzdelávania, absolvovaním odborných školení, účasťou na konferenciách, sledovaním legislatívnych zmien, študovaním odborných článkov a v neposlednom rade oboznamovaním sa s technológiami na jednotlivých pracoviskách. Oboznamovanie sa s technológiami výrazne napomáha ich porozumeniu a v konečnom dôsledku k vykonávaniu efektívnych kontrol pracovísk zo strany samostatného bezpečnostného technika a k prijímaniu účinných opatrení vedúcich k zaisteniu bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci na pracoviskách odsúdených.

Rozmanitosť pracovísk vedie na jednej strane k zamedzovaniu stereotypu zamestnávania odsúdených, k získavaniu viacerých zručností odsúdených, ktoré môžu využiť aj po ukončení trestu. Na druhej strane vedie aj k nadobudnutiu odborného rozhľadu samostatného bezpečnostného technika a ďalších zainteresovaných príslušníkov a zamestnancov zboru.

Róbert Homa, Košice-Šaca

CHARAKTER TRESTNEJ ČINNOSTI ODSÚDENÝCH ŽIEN VYKONÁVAJÚCICH TREST ODŇATIA SLOBODY V LEVOČI

Väzenie ako „dočasné miesto na život“ je často vnímané cez pohľad nastavený spoločnosťou v „krivom zrkadle“. Preferovanie úcty človeka k človeku, rešpektovanie ľudskej osobnosti a spravodlivo vymedzené práva a povinnosti ľudí však nie je možné ignorovať ani v prostredí výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody. Represívne, výchovné a hlavne preventívne pôsobenie na väzenskú klientelu je špecifickým znakom výkonu trestu, v prostredí ktorého sa nachádzajú väčšinou muži. Avšak v dobe, v ktorej žijeme, sa stretávame s narastajúcou ženskou kriminalitou, výsledkom ktorej je uloženie nepodmienečného trestu. Napriek tomu, že ženy tvoria podstatne menšiu časť väzenskej populácie ako muži, ich uväznenie spojené s izoláciou od spoločnosti potrebuje osobitný, citlivejší, ale primárne pozornejší prístup väzenského personálu najmä v procese zaobchádzania. Vo vzťahu k páchatelovi trestnej činnosti je represia vo forme uloženia trestu snahou o to, aby svoje protiprávne konanie už nikdy nezopakoval. Na základe aktuálneho vývoja spoločenského života má rastúce spoločenské uplatnenie a uznanie žien aj negatívnu stránku prejavujúcu sa v rôznych formách trestnej činnosti páchanej ženami.

V rámci väzenského systému v Slovenskej republike je Ústav na výkon trestu odňatia slobody Levoča jedným z dvoch väzenských zariadení, ktoré sú profilované k výkonu trestu žien všetkých troch stupňov stráženia a zároveň najmenším ústavom na výkon trestu s kapacitou 112 miest. K ubytovaniu odsúdených sú k dispozícii dvojlôžkové, trojlôžkové a štvorlôžkové cely, cely pre výkon disciplinárnych trestov a cely zdravotnej izolácie sú dvojlôžkové.

Aktuálne v ústave vykonávajú trest odsúdené zaradené v minimálnom a strednom stupni stráženia, ktorých trvalý pobyt pred nástupom výkonu trestu bol prevažne z oblasti východného a stredného Slovenska. Z celkového počtu odsúdených je desať odsúdených poberateľkami dôchodku, z toho dve poberajú starobný dôchodok. Najpočetnejšie zastúpenie majú odsúdené vo vekových kategóriách od 31 do 45 rokov (48 žien) a od 45 do 60 rokov (35 žien).

Častokrát ide o osoby, ktoré boli pred spáchaním trestného činu opakovane obeťami domáceho násillia či už verbálneho, fyzického alebo aj sexuálneho, v dôsledku čoho častokrát trpia zdravotnými aj psychickými poruchami. V minimálnom stupni stráženia ide vo väčšine prípadov o prvopáchatelky prevažne majetkovej trestnej činnosti (najčastejším je trestný čin krádeže). Väzenská klientela ústavu je z veľkej časti tvorená odsúdenými pochádzajúcimi z marginalizovaných skupín so slabými sociálnymi väzbami a nízkou životnou úrovňou. Vo všeobecnosti ide o páchatelky – matky viacerých detí, ktoré samy neboli vedené k zodpovednosti, k základným sociálnym návykom a potrebám, najmä k získaniu vzdelania, čo následne vedie k páchaniu trestných činov ohrozenia mravnej výchovy mládeže, zanedbania povinnej výživy a podobne. Navyše v mnohých prípadoch ide o matky samoživiteľky, pretože otcovia detí sú buď vo výkone trestu, alebo sa na výžive a výchove detí nepodieľajú. Následky takéhoto konania majú celospoločensky nepriaznivý dopad – rozpad rodiny, stratu prirodzených vzorov správania sa, zaťaženie finančného systému štátu.

Ďalšou skupinou odsúdených v minimálnom stupni stráženia sú páchatelky ekonomických deliktov, ktoré svojím konaním naplňajú skutkovú podstatu trestných činov podvodu a sprenevery. V porovnaní s prvotrestanými odsúdenými za majetkovú trestnú činnosť je výška uloženého trestu za ekonomickú trestnú činnosť podstatne vyššia a páchatelky pochádzajú z bežnej populácie s praxou v oblasti ekonomického spektra.

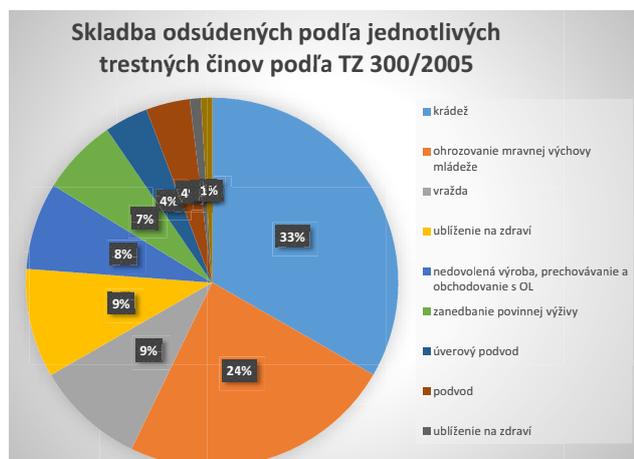
V poslednom období došlo v ústave k nárastu počtu odsúdených (prevažne prvotrestaných) žien za násilnú trestnú činnosť. Tieto odsúdené vykonávajú trest v strednom stupni stráženia. Najpočetnejšie zastúpenie z kategórie násilných trestných činov majú v ústave odsúdené za trestné činy vraždy a ublíženia na zdraví, za nimi nasledujú trestné činy lúpeže, tý-

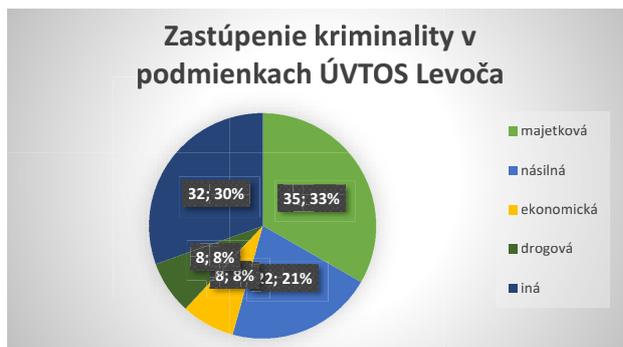

rania blízkej a zverenej osoby a aj obchodovania s ľuďmi. Jedným z významných podmieňujúcich faktorov v čase páchania uvedenej trestnej činnosti odsúdenými bola ich závislosť na omamných a psychotropných látkach či nadmernom požívaní alkoholických nápojov. Ďalšími nemenej dôležitými faktormi bola kvalita rodinného prostredia a výchovy, úroveň sociálnych kontaktov a aj vzdelanostná úroveň. V niekoľkých prípadoch boli hlavným dôvodom spáchania trestného činu psychické problémy odsúdených pred výkonom trestu.

V poradí druhou kategóriou z hľadiska počtu odsúdených zaradených v strednom stupni strázenia sú trestné činy ohrozujúce život alebo zdravie, z ktorých najväčšie zastúpenie majú odsúdené za drogovú trestnú činnosť spočívajúcu v nedovolennej výrobe omamných a psychotropných látok, jedov a prekursorov, ich držaní a obchodovaní s nimi. Častokrát ide o odsúdené, ktoré boli samy závislé na užívaní omamných a psychotropných látok a z dôvodu udržania si istého životného „štandardu“ a vidiny rýchlejšieho zisku väčšieho množstva finančných prostriedkov (v porovnaní s príjmami zo závislej činnosti) začali s drogami aj obchodovať. Motívom takejto trestnej činnosti však bola u niektorých aj zlá finančná situácia z dôvodu straty zamestnania či prostredie, v ktorom sa pohybovali. Väčšina týchto odsúdených aktuálne k spáchaniu trestnej činnosti proklamuje kritický postoj, nakoľko dĺžka uloženého trestu skracuje ich produktívny vek. Aj napriek ich odsúdeniu má väčšina z nich silné väzby na rodinu, čo môže predstavovať výrazný prvok prevencie k predchádzaniu páchania ďalšej trestnej činnosti. Realitou sú však aj prípady, kedy sa odsúdené dopustili takejto trestnej činnosti opakovane.

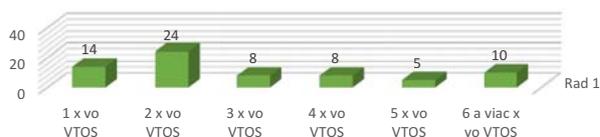

Z celkového počtu odsúdených majú z pohľadu kategorizácie trestných činov v ústave najväčšie zastúpenie trestné činy proti majetku, v poradí ako druhé sú trestné činy proti rodine a mládeži a treťou najpočetnejšou kategóriou sú trestné činy proti životu a zdraviu.

Z pohľadu recidívy (opakovaného páchania trestnej činnosti a odsúdenia) sú prvotrestané odsúdené v ústave vo výraznej menšine. Dominantnou skupinou sú odsúdené, ktoré sa vo výkone trestu nachádzajú po druhýkrát, tretí, resp. štvrtýkrát je vo výkone trestu 16 odsúdených a desať odsúdených je vo výkone trestu viac ako šiesty raz. Dôvody recidívy sú spravidla totožné u väčšiny odsúdených, chýbajúce rodinné zázemie, nedostatočná kvalifikácia pre uplatnenie na trhu práce, pretrvávajúca drogová závislosť alebo nevhodné sociálne kontakty.

Počet vykonaných nepodmienečných trestov pred nástupom do aktuálneho trestu

V rámci jednotlivých stupňov strázenia je recidíva dominantná u odsúdených zaradených v strednom stupni strázenia (61 odsúdených), v minimálnom stupni strázenia recidívu vykazuje osem odsúdených.

Opakovaná trestná činnosť odsúdených z pohľadu stupňa strázenia

Proces zaobchádzania vo výkone trestu odsúdených žien sa zameriava na špecifické prvky osobnosti ženy. Každodenne sa v tomto procese príslušníci zboru snažia cielene vplývať na zodpovedné správanie odsúdených v prostredí výkonu trestu, čím sa u odsúdených usilujú vybudovať záujem a snahu viesť aj po prepustení z výkonu trestu riadny život, v ktorom budú prirodzene rešpektovať právne normy, akceptovať všeobecne uznávané hodnoty a modely správania sa a konania v spoločnosti.

Ivan Maťašovský, Levoča

vilných zariadeniach sú rovnakí pacienti často zdrojom neriešiteľných komplikácií a problémov. Mnohí pacienti s poruchou osobnosti však nie sú ani vo výkone trestu vždy ochotní alebo schopní spolupracovať. V niektorých prípadoch ochranné liečenie prebieha pomerne úspešne, ale sú prípady, kedy naša snaha zlyhá a liečenie neplní účel. Ako príklad uvádzame dve odlišné kazuistiky:

Odsúdený Denis, vek 17 rokov, mladistvý, súdom nariadené protialkoholické liečenie ambulantnou formou

Anamnéza:

Pochádza z rómskej rodiny nízkeho sociálneho statusu. Matka je dlhodobo nezamestnaná, menovaný udáva, že nie je na tom zdravotne veľmi dobre, navštevuje psychiatra – dôvod nepozná. Otec je tiež dlhodobo nezamestnaný, robí brigádne murárske práce, bol súdne trestaný za bitku. Obidvaja rodičia majú základné vzdelanie. Na detstvo má dobré spomienky, rodinné vzťahy popisuje ako dobré, má dve sestry. Na psychiatrii sa liečil starý otec, chcel zomrieť, pojedol viac tabletiiek. Menovaný predškolské zariadenia nenavštevoval, má absolvovaných päť tried špeciálnej základnej školy, potom ho pre zlé správanie zo školy vylúčili (bol drzý k vyučujúcim, mával časté absencie, neprospeval). Pred výkonom trestu býval s rodičmi v rodinnom dome, partnerský vzťah neudáva, záujmy nemá žiadne. Sám seba charakterizuje ako normálneho človeka. V detstve sa neliečil na vážnejšie ochorenie, má poruchu sluchu a s tým spojenú poruchu reči, navštevoval detskú psychológickú alebo psychiatričku, dávali mu aj injekcie, teraz lieky neužíva. Doma fajčil, ale tu vo VT nefajčí. Rád si dal pivo, občas tvrdý alkohol, iné drogy neguje. Bol už v minulosti podmienene trestaný.

Status praesens:

Okresným súdom Banská Bystrica bolo nariadené ochranné protialkoholické liečenie ambulantnou formou. Toto začal zhruba po pol roku od nastúpenia do výkonu trestu na Úseku ochranných liečení a dobrovoľnej liečby ústavu pre mladistvých Sučany, kde bol zaradený do terapeutického programu so zameraním na identifikáciu, klarifikáciu a korekciu maladaptívnych vzorcov správania, získanie sebareflexie, empatie, ako aj náhľadu na závislosť od alkoholu. Pacient mal od začiatku problém porozumieť základným informáciám, ako aj pojmu a významu ochranného liečenia, kooperoval pod neustálym dozom a vedením. Počas terapeutických aktivít bol skôr len pasívnym účastníkom bez záujmu o problematiku závislosti. V kolektíve komunity fungoval v súlade s osobnosťou, kedy bol vedený dominantnejšími členmi, účastníkom konfliktov sa stával vďaka neporozumeniu vzťahov a situácie. Od detstva bol pedopsychiatricky dispenzarizovaný pre retardáciu psychomotorického vývinu so sluchovým hendikepom, s čím súvisí aj porucha reči vo vyjadrovacej zložke. Z uvedeného nám vyplynulo, že nariadené ochranné protialkoholické liečenie neplnilo účel a jeho plnenie v budúcnosti, ako aj po prepustení z výkonu trestu, nebude mať opodstatnenie. Z dôvodu negatívnej prognózy, plánovaného návratu menovaného do pôvodnej rizikovej referenčnej skupiny, ktorá ho môže potencovať k abúze s potencionálom marenia výkonu ambulantného liečenia v domácom prostredí, sme podali na Okresný súd Martin návrh na zrušenie ochranného opatrenia výkonu nariadenej ochranného liečby. Do odporúčaní sme zahrnuli návštevy u psychiatra po výkone trestu, spoluprácu psychológa s rodičmi menovaného, poučenie rodičov o dôsledkoch abúzy menovaného, ktoré môžu viesť k ďalším aditívnym komplikáciám. Okresný súd

Martin vzal uvedené na vedomie a nášmu návrhu vyhovel.

Odsúdený Ladislav, vek 45 rokov, minimálny stupeň stráženia, súdom nariadené protialkoholické liečenie ústavnou formou

Anamnéza:

Pochádza z úplnej rodiny, matka zomrela v roku 2018 za nevyjasnených okolností, otec zomrel pred trom rokmi, mal infarkty, problémy so srdcom. S otcom mal veľmi dobrý vzťah, často chodili spolu na ryby. S matkou mal tiež veľmi dobrý vzťah. Súrodencov nemá. Na detstvo a mladosť si spomína ako na veľmi dobré, bezstarostné, mal všetko, čo potreboval. Je rozvedený od roku 2015, manželstvo trvalo od roku 2003, s bývalou manželkou sa poznali dlho pred uzavretím manželstva, potom bývali v spoločnom byte. Príčinu rozvodu vidí v tom, že on ju „držal moc nakrátko“, chcela viac slobody, našla si frajera. Z manželstva pochádzajú deti dcéra (2001), syn (2004). Dcéra je vraj viac naklonená matke, lebo má od nej slobodu, so synom bol pred výkonom trestu v kontakte každú voľnú chvíľu, mali intenzívny vzťah, hrávali sa spolu. Od rozvodu nemal partnerský vzťah, pre neplatenie alimentov mal podmienku. Má ukončené SOU strojárske, odbor klampiar. Školu mu vybrali rodičia, nebavila ho. Na základnej škole mal do šiestej triedy tri dvojky, v ôsmej triede mal aj dve trojky na vysvedčení. So správaním nemával problémy. Seba opisuje ako nekonfliktného človeka, ktorý má rád prírodu, chodí do lesa, je rybárom telom aj dušou, rád chodí do záhrady, voľný čas rád trávi so synom. V budúcnosti chce spraviť hrubú čiaru za exmanželkou a najsť si priateľku, ktorá by mu vyhovovala, chce sa venovať synovi, chce mu pomôcť vyrastať. V súčasnosti sa lieči na diabetes mellitus, vysoký krvný tlak, má problémy s chrbticou, nadváhou. V minulosti absolvoval operácie pravého kolena – meniskus, mal ťažkú autonehodu cca pred 15-timi rokmi (zrazilo ho auto, on bol na motorke), chvíľu bol v bezvedomí, mal operovanú pravú stehennú kosť. Epi-záchvat nikdy nemal. Bol v evidencii ambulantného psychiatra, chodil tam pre panický strach, užíval lieky, medikáciu bral cca jeden rok, po vysadení sa cítil dobre. Neurologicky bol hospitalizovaný na JIS v Trenčíne pre trpnutie po tele, bol tam na pozorovaní. Psychiatricky nebol hospitalizovaný, ani sa neliečil protialkoholicky. Je fajčiar, kedysi 20 cigariet, teraz obmedzuje na dve – tri denne, kávu pije len občas, alkohol preferuje skôr tvrdý, ale dá si aj pivo a víno, s drogami nemá žiadnu skúsenosť, automaty skúšal, nebol závislý. Myslí si, že je dobre, že má súdom nariadené liečenie, môže byť pre neho užitočné a pomôcť mu. Je pravda, že keby nebol pod vplyvom alkoholu, tak by nebol vo väzení. Nesprával by sa takto. Nadmerné pitie mu vyčítala matka, predtým aj exmanželka, vlastne preto sa rozvázali. On v tom období uvažoval o dobrovoľnom liečení, nechcel sa rozvádzať a bol ochotný podstúpiť liečenie, ale manželka trvala na rozvode, tak stratil motiváciu a ešte viac pil alkohol. Po skončení výkonu trestu by chcel abstinovať.

Status praesens:

Okresný súd Považská Bystrica nariadil odsúdenému výkon ochranného protialkoholického liečenia ústavnou formou. Toto menovaný začal na Úseku ochranných liečení a dobrovoľnej liečby ústavu pre mladistvých Sučany približne tri roky od začiatku uväznenia, kde bol zaradený do terapeutického programu so zameraním na identifikáciu, klarifikáciu a korekciu maladaptívnych vzorcov správania, získanie sebareflexie, empatie, ako aj náhľadu na závislosť od alkoholu. Ide vôbec o prvé liečenie závislosti u menovaného. Menovaný začal

spolupracovať po začiatkovej adaptácii, počas terapeutických aktivít bol proaktívny, v skupinách spontánne otváral aj svoje osobné problémy, podarilo sa mu čiastočne reparať svoj vzťah k exmanželke, zlepšiť tiež komunikáciu s dcérou, s ktorou mal pred nástupom do výkonu trestu konfliktný vzťah. Zhostil sa konštruktívne úlohy služby oddielu – stal sa na mesiac predsedom komunity, ktorú vykonával adekvátne. Počas liečenia často proklamoval proabstinentné postoje. Jeho denníky neboli stručné a formálne, ale bolo z nich vidieť zrejmu schopnosť introspekcie a schopnosť dobrej sebareflexie. Nemal zábrany proklamovať svoje rozhodnutie abstinovať a dodržiavať podmienky ambulantného liečenia po prepustení z výkonu trestu pred komunitou. V liečebnom režime fungoval aktívne, získaval náhľad na ochorenie, zaujímal sa o spôsoby zvládania baženia a zvládania rizika recidívy, ktoré je stále prítomné. Pod vplyvom alkoholu sa u pacienta navyšujú agresívne tendencie. Terapeutický vplyv bol zameraný predovšetkým na zlepšenie kritickosti k vlastnej závislosti, posilnenie sebareflexie, abstinencie a prevencie recidívy v civilných podmienkach. Prognóza sa krátkodobo javí pozitívna, menovaný sa neplánuje vrátiť do spoločnej domácnosti s exmanželkou. Udržiava s ňou korektný vzťah a rovnako má podporu syna a dcéry. Syna považuje za hlavný dôvod udržania svojej abstinencie, má snahu byť mu vzorom, a preto je odhodlaný abstinovať. V začiatkoch abstinencie mu bude prospešná ambulantná forma protialkoholického liečby po skončení výkonu trestu, s ktorou súhlasí. V zmysle uvedeného sme podali návrh na Okresný súd Martin na zmenu súdom nariadeného ochranného protialkoholického liečenia ústavnou formou na formu ambulantnú, ktorú bude menovaný vykonávať po prepustení z výkonu trestu s odporúčaním doliečovania cestou psychiatrickej ambulancie, spoluprácu s abstinentskými klubmi, zamestnať sa, konštruktívne riešiť vzťahové problémy, začleniť sa do spoločnosti nezávislých ľudí. Okresný súd Martin nášmu návrhu vyhovel.

Odkazy na odbornú literatúru sú na vyžiadanie u autorov príspevku.

**Text: Helena Kupčová, Jozef Ďanovský
a Miroslava Buricová
Foto: Marek Ďanovský
Sučany**

ZNEUŽÍVANIE LIEKOV ODSÚDENÝMI V PODMIENKACH VÝKONU TRESTU

V ústavoch Zboru väzenskej a justičnej stráže skupiny/oddelenia/referáty preventívno-bezpečnostnej služby (PBS) v spolupráci s ďalšími oddeleniami neustále odhaľujú nedovolenú činnosť odsúdených, pričom práve zneužívanie liekov patrí k častým a vyhľadávaným porušeniam interných noriem či zákonov. Snaha odsúdených zaobstarať si nepredpísané lieky poskytuje pestrú škálu spôsobov a dôvodov pre takúto nedovolenú činnosť. Je potrebné si uvedomiť, že užitím nepredpísaného liečiva vzniká nebezpečenstvo nielen pre osobu, ktorá liečivo užíva, ale aj pre zvyšné osoby prichádzajúce s takouto osobou do kontaktu. Rozoznávame spravidla tri typy odsúdených, ktorí prejavujú snahu zabezpečiť si takýmto spôsobom liek k užitiu. Prvým typom sú pochopiteľne osoby s liekovou závislosťou. Druhým typom sú odsúdení, ktorí sa snažia vyriešiť alebo potlačiť svoj aktuálny psychický problém (nezvládanie výkonu trestu, problémy v rodine, finančné problémy, nehody s inými odsúdenými a podobne), zatiaľ čo tretím typom sú osoby so sklonom k suicidálnemu konaniu (tu je však zo skúseností nutné uviesť, že prevažná väčšina týchto odsúdených neplánuje skutok dokonať, ale koná tak spravidla z rôznych dôvodov kvôli snahe o vyššiu pozornosť).

Lieková závislosť

Termín lieková závislosť je širší, ako si väčšina ľudí uvedomuje. Zvyčajne sa dáva do súvislosti s ilegálne užívanými drogami, ako je heroín alebo s nadmerným požívaním alkoholu. Miliómy ľudí sú však závislí od iných látok vrátane stimulácií, ako je kofeín v káve a čaji, nikotín v tabaku a niektorých liekov, ktoré sú viazané na lekárske predpis, ako sú analgetiká, hypnotiká a trankvilizéry (anxiolytiká).

Lieková závislosť postihuje ľudí neschopných kontrolovať užívanie substancií vyvolávajúcich závislosť. Poznáme jej dva typy. Psychická závislosť je emocionálny stav potreby látky, ktorej prítomnosť v tele má príjemný účinok, alebo ktorej neprítomnosť vyvoláva nepríjemný stav. Somatická závislosť, ktorá veľmi často zahŕňa aj psychickú závislosť, znamená fyziologickú adaptáciu na drogu alebo alkohol, charakterizovanú vážnymi somatickými poruchami – syndrómom vynechania – v priebehu predĺženej periódy abstinencie. Somatická závislosť od drogy je ďalej charakterizovaná vývojom tolerancie na účinky drogy. Hranica medzi toleranciou a letálnou dávkou je niekedy extrémne malá. Lieková závislosť sa vo svete označuje aj slovom addikcia a je definovaná ako neuvážené užívanie látok, ktoré vyústí do somatického, psychického a spoločenského poškodenia užívateľa, pričom sa v užívaní pokračuje napriek takémuto poškodeniu.

Mnoho osôb, ktoré musia pravidelne užívať lieky, sa obávajú, že sa stanú od nich závislými. V skutočnosti iba niekoľko skupín liečiv vyvoláva fyzickú závislosť, predovšetkým tie, ktoré ovplyvňujú náladu alebo správanie. Takéto lieky obsahujú heroín a narkotické analgetiká (morfín, petidín a iné), hypnotiká

a anxiolytiká (benzodiazepíny a barbituráty), tlmivé látky (alkohol) a stimulujú nervový systém (amfetamíny, kokain a nikotín).

Nebezpečenstvo užitia nepredpísaného lieku

Túto stránku je nutné chápať v dvoch rovinách, jednak ako nebezpečenstvo ohrozenia zdravia pre danú osobu, ktorá takýto liek užije, a taktiež ako nebezpečenstvo pre jej okolie.

Samotným nebezpečenstvom pre užívateľa je fakt, že kombinácia viacerých druhov liečiv užitých bez lekárskej kontroly môže viesť k fatálnym zdravotným následkom (zástava srdca, otrava a podobne).

Užitie nepredpísaného liečiva a hlavne jeho nekoordino-

vaná kombinácia so sebou prináša aj mimoriadne nebezpečenstvo pre okolie jedinca. Zvýšená agresivita, halucinácie, posunutý prah bolesti, či strata akýchkoľvek zábran sú pre príslušníkov zboru a zamestnancov zboru nevýslovným rizikom pri práci s takýmto užívateľom. Nebezpečným sa stáva aj pre ďalších odsúdených, pričom po pominutí účinkov si nemusi svoje prípadné konanie ani pamätať.

Spôsoby odhaľovania zneužívania liekov

V podmienkach výkonu trestu odňatia slobody v rámci Slovenskej republiky sú v spolupráci so zdravotníckym zariadením vykonávané preventívne alebo účelové skríningové testy na prítomnosť rôznych látok, napr. amfetamíny, barbituráty, metamfetamíny, tramadol, THC a podobne. Tieto testy sú vykonávané odobratím biologického materiálu ako moč, sliny a iné,

kde účelom nie je len samotné zistenie užitia nepovolenej látky, ale rovnako aj neužitie predpísaného liečiva, čo samozrejme smeruje k odhaleniu obchodovania s liekmi. Veľmi dôležitým elementom v získavaní poznatkov o užívateľoch nepredpísaných liekov je všímavosť samotného personálu, pričom spozorované zmeny v správaní je nutné odkomunikovať so zdravotníckym personálom, psychológom a PBS. Neodmysliteľnou súčasťou odhaľovania nedovolennej činnosti je operatívna činnosť PBS, ktorá rôznymi metódami dokáže rozpracovať, odhaliť a zamedziť tejto činnosti odsúdených, pričom dôležitou zložkou je spolupráca s osobami spolupracujúcimi v prospech zboru.

Michal Želizňák, Košice-Šaca

Celoslovenská štatistika vykonaných skríningových testov na podnet PBS za rok 2021

Mesiac	Počet vykonaných testov	Počet testovaných	Počet pozitívne testovaných
Január	640	201	2
Február	727	95	2
Marec	616	87	24
Apríl	846	112	6
Máj	957	121	30
Jún	973	118	12
Júl	1 048	156	16
August	984	184	36
September	1 356	156	18
Október	1 085	129	39
November	600	77	7
December	727	95	15

KVALITATÍVNA ANALÝZA SAMOVRAŽD VÄZDENÝCH OSÔB SPÁCHANÝCH V ROKOCH 2011 – 2020 V SLOVENSKÝCH VÄZNICIACH

Približne 36,5 % všetkých úmrtí vo väzenstve pripadá na samovraždy. V štátoch Európskej únie je vo väzenskej populácii v porovnaní so všeobecnou populáciou sedemnásobne vyššie riziko spáchania samovraždy (Rabe, 2012). Samovražednosť je vo väzniciach dlhodobým javom, ktorý je potrebné skúmať a získané výsledky o potencionálne modifikovateľných rizikových faktoroch je nutné zdieľať za účelom prevencie a cielej intervencie.

Kvalitatívna analýza bola realizovaná s využitím techniky klastrovania/zhlukovania (clustering, mapovanie, sieťovanie, triedenie), čo je metóda hľadania súvislostí v celku a následného utriedenia objektov na základe podobných vlastností do zhlukov. Analýza prebiehala na základe detailného štúdia každého záznamu v elektronickej osobnej karte suicidanta vrátane analýzy záznamov jeho predošlých uväznení (pre potreby analýzy neboli diferencované osoby podľa právneho postavenia, t. j. obvinený,

odsúdený, nakoľko ich pomer nie je štatisticky významný – počet odsúdených 31, t. j. 54,4 % a počet obvinených 26, t. j. 45,6 %. V analýze sa preto operuje s termínom väznená osoba).

Za samovražedný pokus (suicidálny proces, resp. suicidálny vývin nie je predmetom tejto analýzy) pre potreby kvalitatívnej analýzy sa považuje, vychádzajúc z definície Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO), také konanie proti vlastnej osobe, kde závažnosť spôsobu prevedenia, použitý prostriedok a opatrenia proti predčasnému prezradeniu jednoznačne dokazovali úmysel zomrieť. Problematickým sa vo väzenskom prostredí javí výskyt parasuicídia, t. j. zámerného konania, ktoré je prejavom nepohody vo všeobecnom slova zmysle, máva manipulatívny či demonštratívny charakter, avšak môže sa vymknúť kontrole jedinca a bez zásahu druhých osôb môže viesť k poškodeniu zdravia či neúmyselnému suicí-

diu. Napríklad, pri pokuse o obesenie stačia tri minúty na trvalé poškodenie mozgu a päť až sedem minút môže viesť k úmrtiu. Jeho odhalenie je však retrospektívne veľmi náročné posúdiť.

V prípadoch samovrážd (N = 57 prípadov) sa extrahovali údaje o demografických, kriminologických a klinických premenných. Vychádzali sme pritom z premisy tzv. PPV (PPV = positive predictive value – pozitívna prediktívna hodnota) – pozitívnych prediktívnych hodnôt rizikových faktorov, čo znamená, že pozitívna prediktívna hodnota z akéhokoľvek konkrétneho rizikového faktoru je nízka, avšak kombináciou dvoch rizikových faktorov sa môže zvýšiť prediktívny výkon. Rovnako i Simon (2006) uvádza, že neexistuje patognomický rizikový faktor suicídia, na základe ktorého by sa samovražda dala predikovať. Samovražda je vo výsledku konštituovaná multifaktoriálne a suicidálne riziko sa stupňuje s narastajúcim počtom rizikových faktorov. Na základe kvalitatívnej analýzy a veľkosti súboru však nie je jasné, či tieto prediktívne výkony predstavujú klinicky zmysluplnú úroveň presnosti, preto prezentované závery nemožno zovšeobecniť, ale možno ich vnímať iba ako sondu do skúmanej problematiky. Z celkového súboru 57 prípadov boli vyňaté dva prípady obvinených cudzincov, ktorí boli (minimálne) na Slovensku po prvýkrát vo výkone väzby. Z hľadiska ich národnej príslušnosti išlo o občana Rumunska a občana Poľska. Jeden spáchal samovraždu po šiestich hodinách a druhý po štyroch dňoch, pričom jeden z nich žiadal aj o pohovor s psychológom z dôvodu, že „psychicky nezvláda túto situáciu“. České zdroje zdôrazňujú, že faktory, ako sú jazyková bariéra, cudzie prostredie, vzdialenosť od rodiny a blízkych, alebo aj sociokultúrne rozdiely by stáli za dlhodobú analýzu z hľadiska ich rizikovitosti suicidálneho správania, avšak pri každoročnom priemernom počte viac než 200 uväznených cudzincov na Slovensku možno prípady dvoch obvinených suicidantov považovať iba za individuálny rizikový faktor. Získané výsledky boli z dôvodu validizácie porovnávané so závermi metaanalýzy 77 štúdií (publikovaných v období od 01.01.1973 do 13.08.2020) 35 351 samovrážd väznených osôb z 27 krajín autorov Zhong, Senior a kol. (2021), a taktiež so závermi monografie príspevkov z konferencie VI. Penologických dní 2018 zameranej na problematiku samovražedného konania, ktorá reflektuje situáciu v Českej republike.

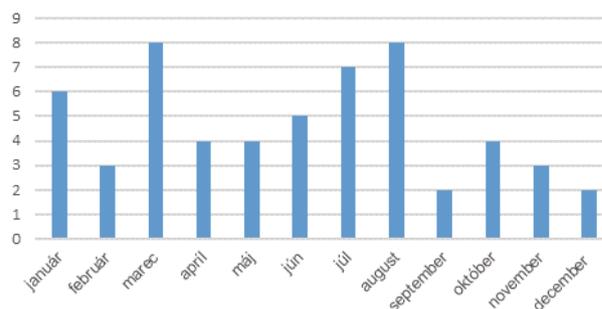
Výsledky

V úvode je vhodné uviesť všeobecné údaje viažuce sa na samovražedné konanie väznených osôb na Slovensku za posledných desať rokov, a to pohlavie, ročné obdobie a denný čas samovražedného konania, ktorých poznanie je významné nielen z hľadiska poznania rizikových faktorov, ale aj koncipovania preventívnych opatrení.

Z genderového hľadiska všetky väznené osoby, ktoré spáchali samovraždu, boli mužského pohlavia, čo korešponduje s výsledkami metaanalýzy, podľa ktorej je u mužského pohlavia (belochov) až 60 % miera rizika spáchania samovráždy. Z hľadiska rozloženia samovražedného konania v roku dominujú ako rizikové mesiace marec a august, čo čiastočne korešponduje s celoštátnymi štatistikami o samovražednom správaní, najmä čo sa týka mesiaca august. Slovenské výsledky ale nekorešpondujú s výsledkami Väzenskej služby Českej republiky, kde sú najrizikovejšie mesiace máj a november, čo môže zodpovedať vyššej citlivosti jedincov na zmeny počasia, a to najmä pri prudkom nástupe jari a jesene.

Z hľadiska doby spáchania samovráždy sa najvyšší počet samovrážd v slovenských ústavoch odohral okolo 15-tej hodiny, kedy značná časť odborného personálu končí svoju službu

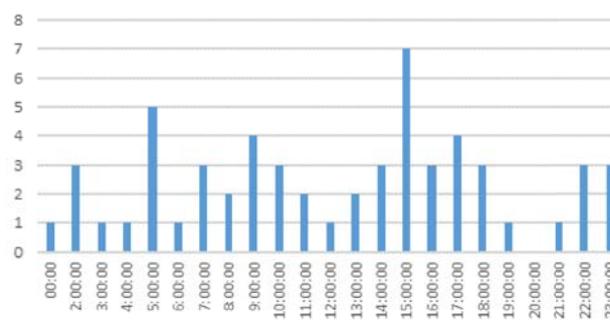
Počet samovrážd vo väzniciach SR podľa mesiacov (obdobie rokov 2010 - 2020)

a súčasne je to čas, kedy sa už nerealizujú bežné aktivity. Druhý najvyšší počet samovrážd sa odohral okolo piatej hodiny ránej, čo je čas, kedy dochádza k odovzdávaniu služieb a zároveň je to tesne pred budíčkom. V oboch časoch sa naplnia jasny úmysel jedinca zamedziť predčasnému prezradeniu jeho konania. Kritické časy sa javia byť aj okolo deviatej hodiny a 17-tej hodiny. S ohľadom na možné preventívne opatrenia je potrebné upozorniť najmä na čas okolo 9-tej hodiny, kedy prebieha organizovaná činnosť ako telefonovanie, návštevy, vzdelávanie, kultúrno-osvetová činnosť, skupinové formy práce, individuálne pohovory, vychádzky, predvádzanie pred orgán činný v trestnom konaní alebo súd, lekárske ošetrenie, prijímanie a odosielanie korešpondencie a pod. V tomto čase môže väznená osoba získať nejakú negatívnu informáciu, ktorá vedie ku skratovému konaniu alebo naopak, je to priestor, kedy má väznená osoba možnosť zrealizovať posledné kroky súvisiace so svojím bilančným úmyslom a v neposlednom rade je to čas, kedy sa jej umožní vstup do priestorov s prístupom k prostriedkom samovráždy (závesné body, prístup k chemikáliám).

Pri identifikácii a analýze ďalších rizikových faktorov sme

Počet samovrážd podľa času spáchania vo väzniciach SR

zohľadňovali to, že pozitívna prediktívna hodnota akéhokoľvek konkrétneho rizikového faktoru je nízka, avšak kombináciou dvoch rizikových faktorov sa môže zvýšiť prediktívny výkon. Na základe uvedeného boli suicidanti v slovenských väzniciach za posledných desať rokov rozdelení do nasledujúcich štyroch skupín.

1. Skupina starších väznených osôb, páchatelov závažnej trestnej činnosti a z toho pre nich plynúca „hrozba“ vysokej dĺžky trestu.

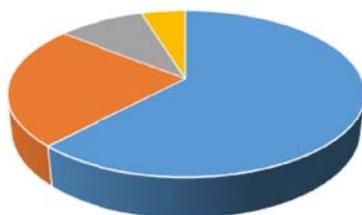
V tejto kategórii suicidantov sme vyextrahovali súbor 21 väznených osôb, prevažne páchatelov vážnych násilných trestných činov alebo drogovej trestnej činnosti, pri ktorej sa trestná sadzba pohybuje v rozmedzí od 3 – 10 rokov; 10 – 15

rokov; 15 – 20 rokov a 20 – 25 rokov.

Primárnym rizikovým faktorom bola kriminologická premenná, a to charakter trestnej činnosti. Násilnej trestnej činnosti vrátane dvoch mravnostných deliktov sa dopustilo 13 väznených osôb (evidovaný bol aj jeden prípad neúspešnej rozšírenej samovraždy). Päť väznených osôb bolo páchatelmi drogovej trestnej činnosti, pričom dvom z nich bol uložený trest vo výške 25 rokov. Iba dve väznené osoby sa dopustili trestných činov proti majetku, avšak s trestnou sadzbou 10 – 15 rokov. Jedna väznená osoba (obvinený) mala byť vydaná do zahraničia, kde jej v porovnaní s tunajšími trestnými sadzbami hrozil vysoký trest.

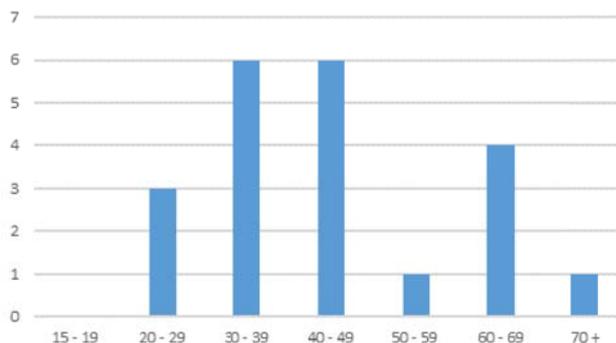
Pri komparácii s dostupnou zahraničnou metaanalýzou a údajmi Väzenskej služby ČR sa potvrdzuje, že významným rizikom pre samovraždu môže byť závažná trestná činnosť väzenej osoby, ktorá sa premieta aj do dĺžky výkonu trestu, event. súvisí s vyššou mierou impulzivitu jedinca, ktorá recipročne pozitívne koreluje s rizikom samovraždy a je častejšia u páchatelov násilnej trestnej činnosti. Závety pozitívne korelujú aj s výsledkami metaanalýzy, ktorá preukázala, že trestný čin vraždy, násilný trestný čin a sexuálne delikty sú spojené so zvýšeným rizikom samovraždy. Naopak, odsúdenie za drogový trestný čin ukázalo inverznú súvislosť so samovraždou. Tu je však potrebné poznamenať, že Slovensko je jednou z krajín s najvyššou trestnou sadzbou za drogové delikty, a preto závery metaanalýzy v tomto smere nemusia plne korešpondovať s našimi výsledkami.

Charakter trestnej činnosti suicidantov

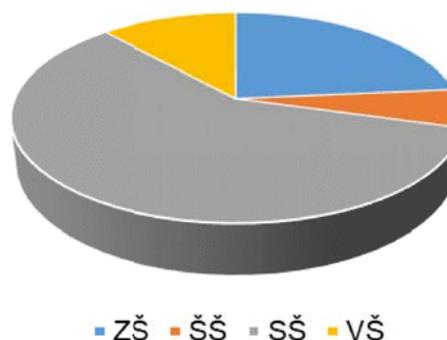
- násilná TČ
- drogová TČ
- TČ proti majetku
- vydanie

Samovraždy podľa vekových skupín

bezpečnosti (trestné činy proti majetku), ktorí však majú tendenciu k sebapoškodeniu (a k samovražedným pokusom) v dôsledku ťažko zvládnuteľnej úzkostnej tenzie, event. existenciálnej krízy (najmä jedinca s vysokým socioekonomickým statusom v civilnom živote). S tým súvisí aj poznatok, že v tejto skupine väznených osôb v porovnaní s ostatnými bolo identifikované vyššie dosiahnuté vzdelanie (prevažne úplné stredoškolské).

Najvyššie dosiahnuté vzdelanie suicidantov

- ZŠ
- ŠŠ
- SŠ
- VŠ

Z inštitucionálnych rizikových faktorov bola sledovaná recidíva suicidantov, právne postavenie, ale aj priebeh ich uväznenia. Šestnásť väznených osôb bolo uväznených po prvýkrát

	Number of studies	Cases, n/N	Controls, n/N	Pooled odds ratio (95% CI)	z	p value	P, %
Criminal homicide offence	17	649/3427	255/3599	3.1 (2.2-4.2)	6.8	<0.0001	68
Violent offence	10	611/2913	410/3065	2.1 (1.4-3.0)	3.7	<0.0001	83
Sexual offence	14	627/5570	481/5570	1.4 (1.1-1.9)	2.7	0.0062	69
Burglary, robbery, or theft offence	11	1771/7699	2099/7517	0.7 (0.6-0.9)	-2.7	0.0063	78
Drug offence	6	669/6929	1524/6859	0.4 (0.3-0.5)	-6.7	<0.0001	71

Výsledky metaanalýzy podľa charakteru trestnej činnosti (zdroj: Zhong, Senior a kol., 2021, s. 168).

Priemerný vek väznených osôb v tejto skupine bol najvyšší v porovnaní s ostatnými skupinami, a to 45 rokov. (Najstarším bol 74-ročný muž uväznený za pokus o vraždu. Najmladší vo veku 20 rokov obvinený za trestný čin úkladnej vraždy.)

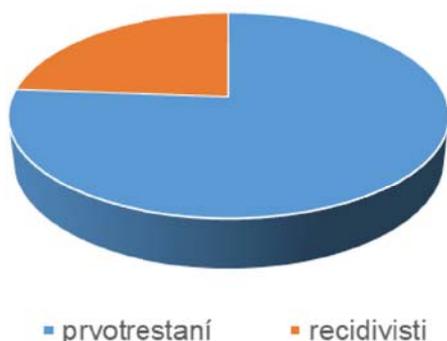
I keď metaanalýza nepotvrdila žiadnu jasnú asociáciu samovraždy s vekom, v súvislosti s charakterom trestnej činnosti a (hroziacou) dĺžkou trestu sa zvyšuje jej prediktívna hodnota.

Okrem uvedeného je v súvislosti s výškou trestu vhodné v tomto súbore osôb reflektovať aj malú skupinu páchatelov menej závažnej trestnej činnosti z pohľadu jej spoločenskej ne-

(i v pomerne vysokom veku, napr. 74, 66, 63, 61, 56 rokov – nebol ale zaznamenaný vplyv degeneratívnych zmien, ale vyústenie dlhodobých konfliktov) a iba päť väznených osôb boli recidivisti.

Dvanásť osôb bolo právoplatne odsúdených, a teda boli vo výkone trestu a deväť väznených osôb bolo vo výkone väzby. Štyria z celkového počtu boli do Nemocnice pre obvinených a odsúdených a Ústavu na výkon trestu odňatia slobody Trenčín umiestnení už hneď po nástupe a štyria v priebehu uväznenia.

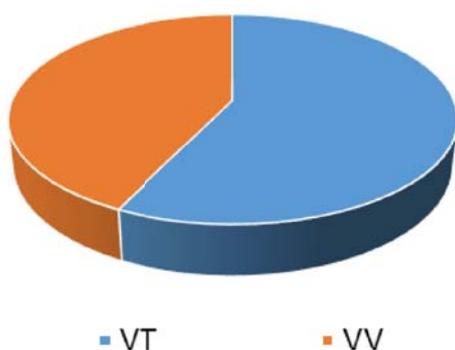
Miera recidívy suicidantov

Iba dve väznené osoby boli umiestnené samostatne, a to z dôvodu uplatnenia zásad umiestňovania.

Doba od uväznenia do spáchania suicídia bola v rozmedzí od 12 hodín do 7,3 rokov. Tu je potrebné brať na zreteľ, že jednotlivé trestné stíhania, zmena právnej kvalifikácie či následné odsúdenia prichádzajú aj v priebehu uväznenia osoby, napr. za iný trestný čin, preto k samovražednému konaniu môže dôjsť aj v priebehu dlhodobého výkonu trestu.

Právne postavenie suicidantov

Dominantným spôsobom samovraždy bolo obesenie a v dvoch prípadoch to bolo poranenie ostrým predmetom.

Z klinických faktorov spojených so samovraždou, ktoré boli v analýze sledované, to boli predovšetkým predošlé pokusy väznených osôb o samovraždu v anamnéze, v cele predbežného zadržania či vo výkone väzby alebo trestu. Tento faktor sa pri tejto skupine väznených osôb nejaví ako silný, keďže z dostupných poznatkov išlo iba o tri osoby s takýmto poznatkom. Za zmienku, i keď pre túto skupinu väznených osôb nie signifikantnú, stojí z klinických faktorov u dvoch osôb v anamnéze sa vyskytujúce uväznenie rodičov a v jednom prípade psychické ťažkosti v anamnéze rodinných príslušníkov.

V tejto skupine osôb sa v troch prípadoch (čo znovu nie je nijakým spôsobom signifikantné) objavilo zbavovanie sa vecí v zmysle odovzdania osobných vecí počas návštevy, alebo riešenie finančného vyrovnanja sa s družkou.

2. Skupina väznených osôb, u ktorých došlo k strate sociálneho kontaktu alebo sociálnej podpory.

V druhej najpočetnejšej skupine väznených osôb (12 osôb) bol ako najrizikovejší dynamický faktor identifikovaný kontakt s rodinou. Tento faktor bol identifikovaný predovšetkým na základe explicitných údajov v záznamoch o väznených osobách (jednotlivci situáciu riešili, jedna osoba v súvislosti s preruše-

ním kontakte odmietla ísť do práce), na základe ktorých možno medzi nimi určiť kauzalitu (v ostatných skupinách je naznačená iba možná korelácia).

Nedostatok, resp. strata sociálnych väzieb spolu s existujúcou impulzivitou a agresiou, kriminálnym správaním, ale aj samotné uväznenie môžu pôsobiť ako spoločný rizikový faktor suicidalít pre niektoré väznené osoby. Napríklad prípad väznenej osoby, ktorá po návrate z výkonu trestu zistila, že manželka žije v spoločnom dome v konkubinate s najlepším priateľom, ktorého následne napadol, či doživotne odsúdený, ktorý pri snahe o podanie si žiadosti o podmienené prepustenie zistil, že ho matka po prípadnom prepustení neprijme; úmrtie matky, kvôli ktorej väznená osoba páchala trestný čin, alebo zavrhnutie väznenej osoby zo strany členov rodiny pre jeho opakovanú trestnú činnosť).

Stratou kontaktu s rodinou sa v tejto skupine osôb myslí aj obmedzenie kontaktu zo strany orgánov činných v trestnom konaní (opakovane nepovolené návštevy priamym kontaktom, neumožnené telefonovanie s blízkymi). Tu zároveň vstupuje do popredia závažná trestná činnosť väznenej osoby a riziko vysokého trestu (v štyroch prípadoch výkon väzby). V tejto súvislosti sa zvyšuje prediktívna hodnota samovraždy inštitucionálnymi rizikovými faktormi, a to právnym postavením a samostatným ubytovaním. Päť osôb bolo vo výkone väzby a sedem osôb bolo vo výkone trestu.

Dve väznené osoby boli ubytované samostatne na vlastnú žiadosť a jedna na žiadosť orgánov činných v trestnom konaní.

Strata sociálneho kontaktu alebo sociálnej podpory a vyššia incidencia suicidálnych ideácií či konania sa na základe analýzy javí byť významnejšia u osôb v strednom veku. Priemerný vek osôb v tejto skupine bol 42 rokov.

Z klinických rizikových faktorov sa v tejto skupine iba v malej miere, a teda nesignifikantne prejavilo u štyroch väznených osôb predchádzajúce zhoršenie psychického stavu, u troch väznených osôb suicidálne myšlienky a iba u jednej osoby predchádzajúci suicidálny pokus. Zároveň iba u dvoch väznených osôb evidujeme kognitívne schopnosti na úrovni podpriemeru.

Vo všetkých dvanástich prípadoch samovraždu väznené osoby spáchali obesením.

3. Skupina väznených osôb viacnásobne postihnutých – mentálne postihnutie v kombinácii s ďalším postihnutím (psychiatrické poruchy).

Interakciu a vzájomným prekrývaním mentálneho postihnutia a psychiatrickej poruchy vzniká tzv. „synergetický efekt“, t. j. nová kvalita postihnutia odlišná od jednoduchého súčtu prítomných postihnutí a narušení. Skupinu tvorilo celkovo desať väznených osôb. Ich priemerný vek bol 37 rokov.

Z psychických ťažkostí alebo chorôb väznených osôb sa v záznamoch objavovali nasledujúce diagnózy alebo prejavy (v záznamoch nie je vždy uvedená diagnóza): depresia, schizofrénia, perzekučné bludy a psychotické ataky, psychopatická osobnosť s výraznou paranoidnou zložkou a bludným presvedčením, poruchy nálady a afektivity. Alebo boli v záznamoch prítomné zmienky o absolvovaní aj opakovaných psychiatrických liečení v anamnéze, resp. označenia ako psychiatrický pacient 26 rokov (od 12. roku života), imobilný psychiatrický pacient (bez dolných končatín), či zmienka o nariadenom ústavnom psychiatrickom liečení. V súvislosti s psychiatrickou liečbou je tiež vhodné uviesť, že užívanie antidepresív môže počas niekoľkých prvých týždňov liečby spôsobiť u jedinca

pocit nepokoja alebo neschopnosť sedieť alebo stáť v pokoji, samovražedné myšlienky a zhoršovanie depresie alebo úzkostnej poruchy.

Depresia spolu so stavmi úzkosti môže pri užívaní antidepresív viesť k sebaopoškodzujúcim alebo samovražedným myšlienkam. Tieto myšlienky môžu byť častejšie od začiatku užívania antidepresív dovtedy, kým lieky začnú účinkovať, obvykle okolo dvoch týždňov, ale niekedy aj dlhšie. S väčšou pravdepodobnosťou sa vyskytnú takéto myšlienky vtedy, ak:

- jedinec už mal v minulosti sebaopoškodzujúce alebo samovražedné myšlienky,
- jedinec je v mladom dospelom veku.

Informácie z klinických skúšaní ukazujú na zvyšovanie rizika samovražedného správania u dospelých mladších ako 25 rokov s psychiatrickými poruchami, ktorí boli liečení antidepresívami.

Z klinických faktorov sa ako rizikové faktory javia aj genetické faktory, detské nepriazne či traumatizácie v detstve (v predchádzajúcich skupinách väznených osôb tieto faktory neboli v záznamoch uvedené – to neznamená ich absenciu výskytu v anamnéze – a preto ich nebolo možné analyzovať). V tejto skupine väznených osôb bol v štyroch prípadoch zaznamenaný výskyt prekonaných úrazov hlavy (pády, pád do rokliny, zápal mozgových blán). Ďalším z faktorov determinujúcim kvalitu duševného zdravia a analogicky aj zvyšujúcim riziko suicidálnych ideácií a konania je skúsenosť s agresívnym otcom, a to v šiestich prípadoch. Závislosť rodiča alebo oboch rodičov bola prítomná u štyroch osôb, ústavná starostlivosť a šikanovanie v škole u dvoch osôb.

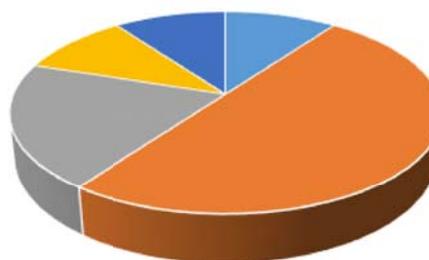
V tejto skupine väznených osôb zároveň najsignifikantnejšie vystupuje jeden z najrizikovejších klinických faktorov, a to pozitívna suicidálna anamnéza v ôsmich prípadoch a suicidálne správanie u členov rodiny v dvoch prípadoch (v oboch prípadoch išlo o otca – transgeneračný hereditárny prenos).

Výsledky metaanalýzy taktiež potvrdzujú, že aktuálna psychiatrická diagnóza, nedávne samovražedné ideácie, pokus o samovraždu v anamnéze rovnako ako sebaopoškodenie, ale aj psychofarmaká či diagnostikovanie depresie sú spojené so zvýšeným rizikom samovraždy (Zhong, Senior a kol. 2021, s. 169). Heterogenita pre klinické faktory sa pohybovala od 0 % až do 75 %.

Z inštitucionálnych rizikových faktorov bola sledovaná recidíva suicidantov a ich právne postavenie. Všetci okrem jedného boli odsúdení, t. j. vo výkone trestu a rovnako iba jeden bol prvotrestaný (za trestný čin vraždy).

Z hľadiska ich umiestnenia bola väčšina väznených osôb umiestnená v štandardnom oddiele výkonu trestu. Dve väznené osoby boli v čase spáchania samovraždy ubytované samostatne (oddiel s bezpečnostným režimom, oddiel na výkon disciplinárnych trestov) a dve osoby v oddiele špecializovaného zaobchádzania. Jedna osoba, ako už bolo uvedené vyššie, bola vo výkone väzby.

Umiestnenie suicidantov

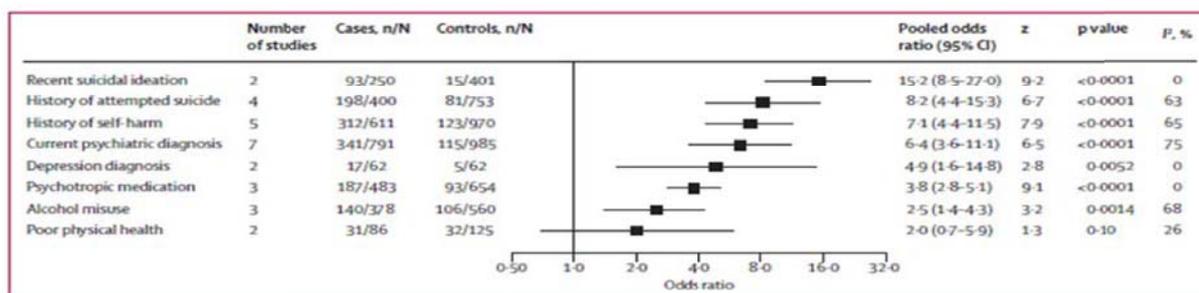

■ VV ■ Oddiel ■ OŠZ ■ OBR ■ UO-DT

Kriminologické faktory sa v tejto skupine osôb nejavia ako významné vzhľadom na značnú heterogenitu, aj keď je možné konštatovať, že ide prevažne o násilné trestné činy a drogové delikty. Vyššia miera impulzivitu jedinca, ktorá pozitívne koreluje s rizikom samovraždy, však v tomto prípade primárne súvisí s duševným stavom jedinca, nie s charakterom trestnej činnosti.

4. Skupina väznených osôb s poruchami psychiky a správania zapríčinenými užívaním psychoaktívnych látok.

Ide o vzorku 12 väznených osôb, u ktorých evidujeme abúzus THC, heroínu, pervitínu, alkoholu v kombinácii s liekmi, kokaínom, LSD či extázou, jednotlivo či v kombináciách. Vzhľa-

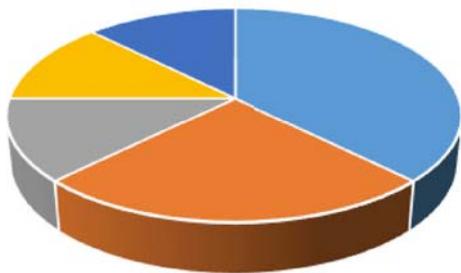
Výsledky metaanalýzy podľa klinických faktorov (zdroj: Zhong, Senior a kol., 2021, s. 169).

V tejto skupine väznených osôb bola v porovnaní s inými skupinami zistená tiež najväčšia heterogenita v spôsobe spáchania samovraždy, i keď stále dominuje samovražda obesením (šesť prípadov). Ďalšie spôsoby samovraždy suicidantov:

- predávkovanie liekmi,
- porezanie,
- úmrtie na následky úrazu hlavy – na schodisku jeďalšie pre odsúdených skočil z poschodia dolu hlavou,
- neznámy spôsob.

dom na uvedenú skupinu za významné, ale nie signifikantné rizikové faktory môžeme považovať klinické faktory. Zároveň je potrebné brať na zreteľ, že anamnestické údaje nemôžeme považovať za úplné práve z dôvodu stavu väznených osôb (uvedené v záznamoch o vyšetrovaní: nerozumie otázkam, verbálny prejav obsahovo a formálne podpriemerný). Za najdominantnejšie je možné považovať závislosť správanie v rodine a hereditárnu – psychiatrickú záťaž v rodine.

Rovnako, ako v predošlej skupine, aj tu významne vystu-

Klinické rizikové faktory suicidantov

- Závislosť v rodine
- Hereditárna záťaž v rodine
- Úraz hlavy
- Agresivita otca
- Terč fyzického útoku vo VT

puje jeden z najrizikovejších klinických faktorov, a to pozitívna suicidálna anamnéza v troch prípadoch (avšak tiež opakovane, napr. päť suicidálnych pokusov) a suicidálne správanie v priebehu uväznenia rovnako v troch prípadoch (predávkovanie liekmi). Všetky väznené osoby spáchali samovraždu obesením.

Táto skupina väznených osôb je tiež charakteristická tým, že na nich nazerané práve skrz ich poruchy psychiky a správania ako na permanentne problémových, vyžadujúcich si opakovanú a intenzívnu zdravotnú či psychologickú starostlivosť a aj napriek tomu neschopných dodržiavať režimové prvky. V rámci uväznenia sa u nich opakovane vyskytli abstinenčné príznaky, u niektorých zhoršený hygienický štandard, verbálna agresivita, agresívne správanie (napr. búchanie stoličkou po celových dverách), nepravidelné výbuchy zlosti, inkoherencia v myslení, automutilačné správanie (preháňanie predmetov, rezné rany), napadnutie spolubývajúcего z dôvodu bludných predstáv o tom, že sú mu ním kraďnuté sny, manipulatívne a nátlakové správanie voči psychiatrovi (za účelom získania väčšieho množstva liekov) alebo iným osobám (za účelom premiestnenia do inej cely, získania tabaku a pod.), paranoidné prvky v myslení, čo taktiež možno považovať za klinické rizikové faktory. Z uvedených dôvodov boli tieto osoby opakovane umiestňované a liečené v nemocnici pre obvinených a odsúdených a ústave Trenčín. Práve v kontexte uvedeného by boli žiaduce prípadové štúdie zamerané na analýzu, či u týchto osôb išlo aj o prípady manipulatívneho a demonštratívneho parasuicidálneho správania alebo nediagnostikované, event. zo strany personálu v kontexte všetkých prejavov správania bagatelizované či prehliadané bilančno-suicidálne manévrovanie či suicidálne ideácie.

Z inštitucionálnych rizikových faktorov bola sledovaná recidíva suicidantov a ich právne postavenie. Okrem dvoch väznených osôb boli všetci odsúdení. Iba dve väznené osoby boli po prvýkrát vo výkone trestu a deväť boli recidivisti (napr. i recidíva 20/10). Štyri osoby boli umiestnené samostatne z bezpečnostno-preventívnych dôvodov (oddiel s bezpečnostným režimom), zo zdravotných dôvodov (ošetrovňa) alebo z dôvodu vykonávania disciplinárneho trestu. Na strane druhej je potrebné tiež uviesť, že ich umiestnenie s ostatnými väznenými osobami bola častokrát problematická a bola dôvodom častejšej zmeny umiestnenia.

V rámci kriminologických rizikových faktorov nesignifikantne prevažuje násilná trestná činnosť. U štyroch osôb boli v období tesne pred samovraždou identifikované reálne obavy z vysokého trestu, začatého ďalšieho trestného stíhania, ale tiež neúspešné podanie žiadosti o podmienené prepustenie.

Zhrnutie

Na základe kvalitatívnej analýzy 55 prípadov samovrážd

väznených osôb v slovenských väzniciach v rokoch 2001 až 2020 boli identifikované nasledujúce rizikové kategórie väznených osôb:

- starší páchatelia násilnej trestnej činnosti (hroziacim) vysokým trestom;
- osoby, ktoré stratili sociálny kontakt alebo podporu (najmä páchatelia násilnej trestnej činnosti);
- osoby s kognitívnym deficitom v kombinácii s psychiatrickou poruchou;
- osoby s poruchami psychiky a správania zapríčinenými užívaním psychoaktívnych látok.

Najsilnejšími faktormi súvisiacimi s rizikom samovraždy sú samovražedné myšlienky počas predchádzajúceho obdobia vo väzení, predchádzajúci pokus o samovraždu alebo sebapoškodzovanie a súčasná psychiatrická diagnóza. Závety naznačujú, že z kriminologických faktorov je najrizikovejším násilná trestná činnosť a odsúdenie väznenej osoby. Okrem klinických a kriminologických rizikových faktorov sa prejavila asociácia medzi samovraždou a nejakým modifikovateľným inštitucionálnym rizikovým faktorom. Jedným identifikovaným faktorom je absencia sociálnych návštev alebo podpory. Ďalším inštitucionálnym rizikovým faktorom spojeným so samovraždou bolo samostatné ubytovanie, avšak vždy v kombinácii s ďalším iným rizikovým faktorom. Navyše, toto zistenie je tiež podporené skutočnosťou, že je pravdepodobnejšie, že väznené osoby s vyššou úrovňou rizika (vrátane tých, ktorí majú akútne ťažkosti v oblasti duševného zdravia) budú umiestnené samostatne častejšie (výkon disciplinárneho trestu, oddiel s bezpečnostným režimom a pod.), ako osoby s nižším rizikom. V neposlednom rade sa čiastočne preukázalo, že s inštitucionálnymi faktormi môžu úzko interagovať charakteristiky na individuálnej úrovni, napríklad nepriazne z detstva, traumy z minulosti či negatívne skúsenosti počas uväznenia (vrátane šikanovania), ktoré sa často vyskytujú súčasne s abúzom návykových látok v anamnéze či duševnou chorobou.

Záver

Cieľom predloženej kvalitatívnej analýzy bolo poskytnutie prehľadu rizikových faktorov súvisiacich so samovražedným správaním väznených osôb v slovenských väzniciach, ako dôležitého predpokladu pre navrhnutie plošných i lokálnych stratégií prevencie. Z pohľadu odborného zaobchádzania je stále najväčšou odbornou výzvou posúdenie a odborné zaobchádzanie s väznenými osobami zo skupiny č. 3 a 4, teda s osobami s ťažkosťami v oblasti duševného zdravia a adekvátna intervencia pri parasuicidálnom správaní väznenej osoby. Medzi príklady univerzálnych preventívnych intervencií patrí zabezpečenie prístupu k podpornej sociálnej interakcii (napr. v podobe programov rovesníckej podpory, tzv. Gatekeepers) či podpora zmysluplných denných aktivít väznených osôb.

Prezentovaná analýza bola realizovaná v rámci činnosti autorky v odbornej komisii zriadenej ministerkou spravodlivosti interným predpisom zboru o zriadení odbornej komisie na prehodnotenie opatrení znižujúcich riziko samovražedného konania v podmienkach výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody.

Zoznam literatúry je na vyžiadanie u autorky príspevku.

Anna Semanová, GR ZVJS

ZAMESTNÁVATEĽ BEZ PREDISUDKOV

Predsudky a obavy voči väzneným osobám sú do istej miery vlastné každej spoločnosti. Negatívne vnímanie odsúdených osôb majoritnou spoločnosťou môže mať z hľadiska naplňovania ich potrieb a uplatnenia sa v živote závažné dôsledky. Nie je to inak ani v oblasti zamestnania, kde sa na tieto osoby pozerá ako na „ťažkých recidivistov“. Samotná recidíva je jav, ktorý je potrebné riešiť vo viacerých rovinách, či už je to prevencia, legislatíva alebo primárna rodina. Je preto pridanou hodnotou, ak sa do tohto procesu pozitívne zapojí akákoľvek sociálna skupina, subjekt ako časť spoločnosti.

Iba samotné umiestnenie do výkonu trestu sa z hľadiska znižovania recidívy neosvedčilo. Bolo teda potrebné zvýšiť efektívnosť spôsobu zaobchádzania s odsúdenými tak, aby k opakovaniu trestnej činnosti nedochádzalo.

Súhrnom rôznych odborných intervencií, napr. skupinových aktivít a zmenou individuálneho zaobchádzania s väznenou osobou sa darí minimalizovať riziko recidívy, a to aj vďaka národnému projektu Šanca na návrat (NP ŠNN).

Prizonizované osoby, ktoré boli umiestnené vo výstupnom oddiele (VODD) NP ŠNN, sa vracajú do spoločnosti s plánom riešiť svoju životnú situáciu. K tomu, aby sa ich plány naplnili, je potrebné zabezpečiť efektívne prepojenie penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti.

Takýto VODD bol zriadený aj v Ústave na výkon väzby a Ústave na výkon trestu odňatia slobody Košice, v ktorom pracuje s odsúdenými odborný tím v zložení: sociálny kurátor – metodik Matúš Mráz za Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, ktoré je partnerom v tomto projekte, sociálny pracovník Michal Kunc a psychológ Vladimíra Majerníková.

Penitenciárna starostlivosť, ktorá je odsúdeným poskytovaná, zahŕňa aj riešenie otázky zamestnania. Je jednou z kľúčových oblastí znižujúcich recidívu týchto osôb pri návrate do spoločnosti. Tejto problematike sa odborný tím VODD venuje nielen v rámci základného balíka, resp. základného resocializačného programu a skupinových aktivít, ale aj individuálne.

Uplatniť sa na trhu práce je pre trestanú osobu veľmi komplikované. Sociálny kurátor – metodik odsúdenému sprostredkuje nielen pracovné ponuky z internetových portálov, ale aj

ponuky získané z oddelenia služieb pre občanov z jednotlivých úradov práce. Odsúdení, ktorí prejavili záujem zamestnať sa po prepustení z výkonu trestu, si môžu vybrať pracovnú pozíciu, ktorá zodpovedá ich vzdelaniu, schopnostiam, zdravotnému stavu a pracovným skúsenostiam.

Prepájaniu penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti s dôrazom aj na oblasť zamestnania sa venuje najmä sociálny kurátor – metodik. V procese poskytovania tejto pomoci sa zameriava na vytvorenie spolupráce so zamestnávateľom, ktorý by za dohodnutých podmienok zamestnával trestanú osobu. Bohužiaľ, aj dnes sa stále stretávame s predsudkami, ktoré nemajú racionálne opodstatnenie a zbytočne tak sťažujú odsúdeným prístup k zamestnaniu (napr. striktné odmietanie už počas telefonického informovania sa o pracovnej ponuke zamestnať trestanú osobu, alebo odmietanie z dôvodu raso-vého pôvodu). Zo strany sociálneho kurátora – metodika boli v praxi oslovení viacerí zamestnávateľia, ktorí odsúdeného, napriek jeho potrebnému vzdelaniu, odmietli zamestnať, alebo

mu ani neponúkli možnosť zúčastniť sa pracovného pohovoru, aj keď nepožadovali v popise podmienku bezúhonnosti.

Po dôkladnom preskúmaní trhu práce kontaktoval sociálny kurátor – metodik významného zamestnávateľa v rámci Košického kraja, a to spoločnosť KOSIT, a. s. s celoslovenskou pôsobnosťou. V krátkom časovom období sa zrealizovalo pracovné stretnutie odborného tímu VODD s riaditeľkou pre administratívu a ľudské zdroje Annou Laurincovou a s vedúcou oddelenia ľudských zdrojov Janette Sanislovou za prítomnosti zástupcu vedúceho oddelenia výkonu trestu Petra Dojčáka. V rámci stretnutia v sídle spoločnosti v Košiciach boli nastavené podmienky spolupráce a spoločne naplánované pracovné stretnutie s odsúdenými zaradenými vo výstupnom oddiele ústavu Košice.

Koncom októbra 2021 sa v košickom ústave uskutočnilo pracovné stretnutie za prítomnosti zástupcov spoločnosti KOSIT, a. s., odborného tímu a pozvanie prijali aj sociálne kurátorky pre plnoleté fyzické osoby z ÚPSVaR Košice-okolie, s ktorými odborný tím aktívne spolupracuje. Kurátori pre plnoleté fyzické osoby pomáhajú klientom z výkonu trestu odňatia

slobody s adaptovaním sa do spoločenského života a v rámci spolupráce so sociálnym kurátorom – metodikom nadväzujú na úlohy, ktoré si klient stanovil a na ktorých pracoval už počas zariadenia vo výstupnom oddiele. Jednou z týchto úloh je aj pomoc s uplatnením sa na trhu práce.

Počas pracovného stretnutia zástupcovia spoločnosti KOSIT, a. s. bližšie predstavili 12-tim odsúdeným spoločnosť, jej zameranie, podmienky spolupráce, pracovné pozície či benefity, ktoré zamestnávateľ ponúka. Na záver stretnutia bol vytvorený priestor na diskusiu a boli zodpovedané otázky odsúdených. Odsúdení sa najčastejšie informovali o výške mzdy, spôsobe jej výplaty, možnosti práce nadčas, či nároku na ochranné pracovné pomôcky.

Prvým krokom k spolupráci so spoločnosťou KOSIT, a. s. je prejavenie záujmu odsúdeného zamestnať sa, keďže ide vždy o jeho slobodné rozhodnutie. Zamestnávateľ ponúka uplatnenie v pracovných pozíciách zametač, závozník a vodič. V minulosti sa, žiaľ, stalo, že zo strany odborného tímu bol kontaktovaný zamestnávateľ po prejavení záujmu odsúdeného pracovať, ale napriek prvotnému záujmu, ktorý odsúdený verbalizoval, sa na pracovný pohovor nedostavil. Veľký dôraz je preto kladený na zistenie skutočnosti, či nejde zo strany odsúdeného o účelové správanie. V rámci tejto pomoci sa v ústave Košice osvedčila pomoc odsúdenému v smere, že životopis, ktorý si odsúdený zhotoví, je konzultovaný s odborným tímom a prípadné chyby a nedostatky sú korigované. Následne je životopis spolu so žiadosťou o prijatie do zamestnania zaslaný priamo zamestnávateľovi. Počas zaradenia do výstupného oddielu sa odsúdený zároveň zúčastňuje interaktívneho nácviku pracovného pohovoru.

Spoločnosť KOSIT, a. s. vznikla 21. marca 2001 v Košiciach. Od iných zamestnávateľov sa líši svojím sociálnym prístupom k zamestnancom vo forme sociálnej inklúzie. Zriadila sociálny fond (SF) a komisia SF rozhoduje o poskytnutí sociálnej výpomoci zamestnancom, ktorý sa dostal do ťažkej životnej situácie (napr. pri povodniach ako podpora pri obnove nehnuteľného majetku a pod.), sirotám po zamestnancovi spoločnosti, vdove alebo vdovcovi po zamestnankyni spoločnosti. Spoločnosť poskytuje aj finančné pôžičky zamestnancom podľa účelu ich žiadosti.

Generálny riaditeľ spoločnosti KOSIT, a. s. ešte nad rámec sociálnej výpomoci poskytovanej zo SF a pôžičkám rozhoduje o poskytnutí iných finančných príspevkov zamestnancom, ktorí sa ocitli v ťaživej životnej situácii (napr. pri chorobe a pod.). Takýto prístup k zamestnancom tak často nevidieť a mohol by byť inšpiráciou aj pre iné spoločnosti.

Samotná recidíva ako jav, na ktorý má vplyv množstvo faktorov, môže mať klesajúcu tendenciu aj vďaka takejto spolupráci a uplatneniu sa na trhu práce. Je rozhodne pozitívnym príkladom dobrej praxe a sme radi, že sa spoločnosť v nazeraní na trestané osoby mení.

Matúš Mráz

AKO KAŽDODENNE STAVIAME MOSTY

Praktické etablovanie štátnych zamestnancov Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny Bratislava, niekdajšieho odboru sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately, na pracovných pozíciách sociálnych kurátorov – metodikov v rámci implementácie národného projektu Šanca na návrat začalo postupne. Medzi prvými boli v januári 2019 obsadené posty odborných tímov vo výstupných oddieloch v Ústave na výkon väzby a Ústave na výkon trestu odňatia slobody Košice, Ústave na výkon trestu odňatia slobody Košice-Šaca, Ústave na výkon trestu odňatia slobody a Ústave na výkon väzby Leopoldov. Od 1. marca 2019 bol odborný tím obsadený v plnej zostave aj v Ústave na výkon trestu odňatia slobody Banská Bystrica-Kráľová, Ústave na výkon trestu odňatia slobody Nitra-Chrenová, Ústave na výkon väzby a Ústave na výkon trestu odňatia slobody Prešov, Ústave na výkon trestu odňatia slobody a Ústave na výkon väzby Ilava, Ústave na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých Sučany, Ústave na výkon trestu odňatia slobody Želiezovce a v Ústave na výkon trestu odňatia slobody Hrnčiarovce nad Parnou. Celkovo výstupný oddiel funguje v desiatich partnerských ústavoch na výkon trestu odňatia slobody.

Som sociálna kurátorka – metodička a pôsobím priamo vo výstupnom oddiele v ústave Banská Bystrica-Kráľová. Rada by

som svojím príspevkom objasnila z môjho pohľadu nezastupiteľnú úlohu sociálnych kurátorov – metodikov v národnom projekte Šanca na návrat, ktoré pracovne označujem pojmom „mosty“. Konkrétne príklady dobrej praxe budú v tomto časopise prinášať postupne moji kolegovia.

Sociálni kurátori – metodici v spolupráci s odbornými zamestnancami Zboru väzenskej a justičnej stráže – psychologom, sociálnym pracovníkom a pedagógom – vykonávajú úlohy v záujme napĺňania cieľov národného projektu. Pôsobia navonok i dovnútra výstupných oddielov. Pracujú tímovo, nie ako komplementárni, ale ako rovnocenní partneri v zrealizovaní očakávaní odsúdených, nastavovaní cieľov a úloh Individuálneho akčného plánu sociálneho začlenenia, identifikovaní silných a slabých stránok, v priamej pomoci klientovi, v sprevádzaní odsúdených mimo ústavných zariadení, v realizovaní individuálnych či skupinových zážitkových aktivít.

Východiskovým a najviac frekventovaným mostom kvalifikovaného pôsobenia sociálnych kurátorov – metodikov je pre-

pájanie penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti poskytovaním metodologickej starostlivosti o sociálnych kurátorov pre plnoleté fyzické osoby, ktorí zabezpečujú starostlivosť o klienta po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody. Sociálni kurátori – metodici dbajú na to, aby prípadová sociálna práca bola začatá už počas pobytu odsúdeného vo výstupnom oddiele efektívne a včas. Samozrejmosťou je rešpektovanie individuálnej štruktúry klienta.

Počas troch rokov pôsobenia sa v spolupráci s odborným tímom, kmeňovými sociálnymi kurátormi pre plnoleté fyzické osoby, centrami pre deti a rodiny, charitatívnymi zariadeniami, pracovnými agentúrami, zamestnávateľmi, väzenskými duchovnými, cirkevnými zariadeniami, sociálnymi podnikmi, centrami bezplatnej právnej pomoci a resocializačnými strediskami podarilo vybudovať desiatky úspešných mostov. Boli obnovené kontakty s rodinami, maloletými deťmi nachádzajúcimi sa v prirodzenom rodinnom prostredí, náhradnom rodinnom prostredí, či centrách pre deti a rodiny napríklad prostredníctvom rodinnej či prípadovej konferencie. Sociálny kurátor – metodik upriamil pozornosť úradov na spáchaný rizikový trestný čin, čím prispel k bezpečiu maloletých detí v ich prirodzenom rodinnom prostredí. Bola tak eliminovaná možnosť vzniku možných krízových situácií v bezprostrednom okolí osôb vracajúcich sa z väzenia. Mosty sme aktívne budovali aj v oblasti zamestnania tak, aby to prispelo k pracovnému začleneniu odsúdených po prepustení z výkonu trestu. V praxi išlo o nácvik písania žiadostí o prijatie do zamestnania, životopisov, motivačných listov, alebo tréning písomných testov, ktoré sú súčasťou pracovných pohovorov. Je nepochybné, že mosty staviame aj v samotných odsúdených tím, že v nich podporujeme vieru vo vlastné sily.

Za najzásadnejší faktor posilňujúci úspešnosť spoločného úsilia považujeme ozajstný záujem o klienta zo strany sociálneho kurátora pre plnoleté fyzické osoby, ktorý znalosťou rodinných i územných pomerov prispieva k zásadnému stabilizačnému prvku budovaných mostov. Nemenej dôležitá je rozvinutá regionálna sieť zariadení, ktoré poskytujú zázemie klientom bez prístrešia a zamestnávateľa bez predsudkov. Avšak prvoradý je aktívny prístup odsúdeného k riešeniu vlastnej životnej situácie, pretože jeho finalita sa nedá ničím kompenzovať. Ako vraví známa múdrosť „Načo ti je vietor, keď nevieš, kam plávaš.“

Andrea Vengrínová

ZLEPŠENIE PODMIENOK ODSÚDENÝCH VO VÝKONE TRESTU ODŇATIA SLOBODY

V Ústave na výkon trestu odňatia slobody Želiezovce je v rámci realizovanej stavebnej údržby a opráv objektov v súlade s interným predpisom o investičnej výstavbe, opravách a údržbe nehnuteľného majetku štátu v správe Zboru väzenskej a justičnej stráže venovaná pozornosť vytváraniu lepších podmienok výkonu trestu odsúdených v súlade so zákonom o výkone trestu odňatia slobody.

Snahou ústavu je neustále zlepšovanie podmienok odsúdených vo výkone trestu za účelom lepšej adaptácie do spoločnosti po uplynutí trestu. Maximálna pozornosť je venovaná ubytovniam odsúdených situovaných v objektoch č. 5 a č. 40, ktoré sú v nepretržitej prevádzke od roku 1974, resp. od roku 1985. Za uplynulé obdobie boli za účelom zlepšenia podmienok odsúdených vo výkone trestu zrealizované opravy:

Oprava vnútorných priestorov vo výstupnom oddiele v objekte č. 40

Prebehla rekonštrukcia elektroinštalácie vrátane montáže nových osvetľovacích telies, na stenách boli vyhotovené sadrové omietky, na chodbe a v jednotlivých izbách sa osadila keramická dlažba. Priestory sociálnych zariadení boli obložené novým keramickým obkladom a dlažbou, v sprchárni sa vybudovali murované deliace priečky, osadili sa nové prvky zdravotníckej. V priestoroch výstupného oddielu došlo k vytvoreniu novej kuchynky a kultúrnej miestnosti, vo vonkajších priestoroch sa vytvorila pre zaradených odsúdených tzv. oddychová zóna.

Oprava výdajne stravy pre odsúdených a jedálne v objekte č. 7

V rámci opravy bola zrealizovaná oprava stien, výmena obkladu a dlažby, nová vápenno-cementová omietka a nová maľovka v objekte. Čiastočnou obmenou prešlo aj vybavenie samotnej výdajne, čím došlo k zvýšeniu úrovne hygienických štandardov.

Výmena okien na zdravotníckom zariadení a práčovni v objekte č. 6

Osadené boli nové plastové okná s izolačným trojsklom vrátane vonkajších a vnútorných parapiet.

Komplexná oprava sprchárni v uzavretom oddiele a oddiele špecializovaného zaobchádzania v objekte č. 40

V sprchárňach bolo inštalované nové podlahové vykurovanie, vymenené rozvody vody, položená nová dlažba a obklady a vykonané maliarske práce. Obmenou prešli aj jednotlivé prvky zdravotníckej a okenné výplne. Na predelenie jednotlivých sprchovacích boxov boli použité steny z HPL dosiek.

Vybudovanie prístrešku pre odsúdených na vychádzkovom dvorci pri objekte č. 6

Prístrešok slúži ako úkryt pred nepriaznivým počasím počas vychádzok odsúdených.

Oprava eskortných miestností v objekte č. 40

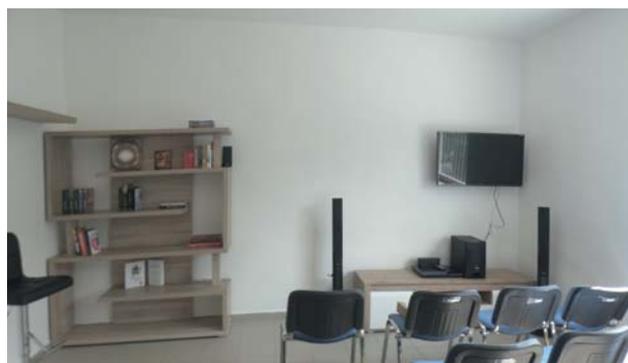
Opravené sú podlahové krytiny, omietky a následne sa všetky priestory vymaľovali hygienickým náterom. Pôvodná podlaha z PVC sa nahradila keramickou dlažbou a keramickým soklom po všetkých obvodových stenách. Uvedenými prácami boli vytvorené vhodné podmienky na vybavovanie eskort celoštátneho

zvozu. Opravou prešli aj susediace čakacie miestnosti, čím došlo k efektívnejšiemu výkonu súvisiacich činností.

Obnova priestorov pre orgány činné v trestnom konaní a právnych zástupcov.

Jednotlivé opravy prebehli spravidla vo vlastnej režii ústavu prostredníctvom odsúdených zaradených vo vnútornej prevádzke. Na realizáciách dodávateľským spôsobom sa taktiež v značnej miere podieľali odsúdení, a to prípravnými prácami, čím tiež došlo k úspore finančných prostriedkov ústavu. V rámci prác pre ústav si odsúdení postupne opravili v ubytovniach poškodené omietky a zrealizovali hygienické maľovky. Týmito akciami sa zlepšili podmienky odsúdených vo výkone trestu a v neposlednom rade boli vytvorené lepšie podmienky pre príslušníkov zboru.

Martin Špleha, Želiezovce

DUCHOVNÁ LITERATÚRA A KALENDÁRE NA ROK 2022 PRE VÄZNEŇÉ OSOBY

Riaditeľ Úradu ekumenickej pastoračnej služby Generálneho riaditeľstva Zboru väzenskej a justičnej stráže v spolupráci s partnermi, ktorí podporujú ekumenickú pastoračnú službu (EPS) v ústavoch zboru, zabezpečil s väzenskými pastormi duchovnú literatúru a kalendáre na rok 2022 väzneným osobám.

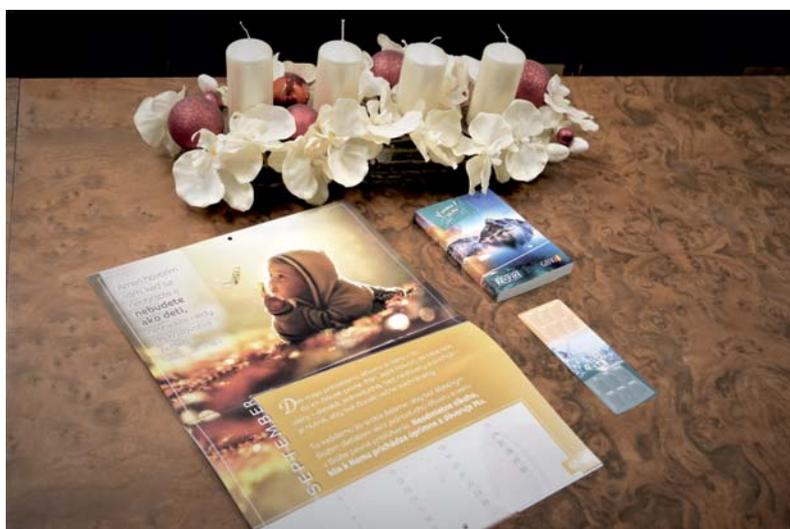
EPS v spolupráci s celosvetovou sieťou Gi-deonitov – kresťanov protestantských a evanjelických cirkví – získava Bibliu – Nové Zmluvy v slovenskom jazyku. V súlade s autorskými právami Redakčnej komisie Evanjelickej cirkvi vydáva tento druh náboženskej literatúry v dvoch veľkostiach. Náklady na tlač a distribúciu hradí spoločnosť, v ústavoch sú k dispozícii zdarma. Duchovní EPS v roku 2021 a zvlášť pred Vianocami darovali klientom viac ako 1 000 kusov tejto literatúry. Spoločnosť podľa stanov poskytuje Božie Slovo v hoteloch, nemocniciach, armáde a väzneným osobám. Aj keď niekedy dochádza k znehodnoteniu literatúry, spoločnosť svoje stanov nemení. Spolu s EPS spolupracuje aj v ďalších programoch v ústavoch zboru.

Ďalším knižným darom je kniha Znovuzrozený. Autor knihy Charles W. Colson (1931 – 2012) bol právnikom a patril medzi najbližších poradcov prezidenta USA Nixona. Bol nositeľom prezývky „génus zla“ a pre aféru Watergate sa dostal do väzenia. Je to fascinujúci príbeh najpublikovanejšej premeny človeka v USA a kniha dáva odpoveď na otázku: „Je možné, aby sa zmenilo srdce človeka?“ V roku 1994 navštívil Slovensko, keď ho spoločne s predsedom Slovenského väzenského spoločenstva Jozefom Brenkusom prijal generálny riaditeľ zboru Anton Fábry. Osobne som mal tú česť stretnúť tohto muža na

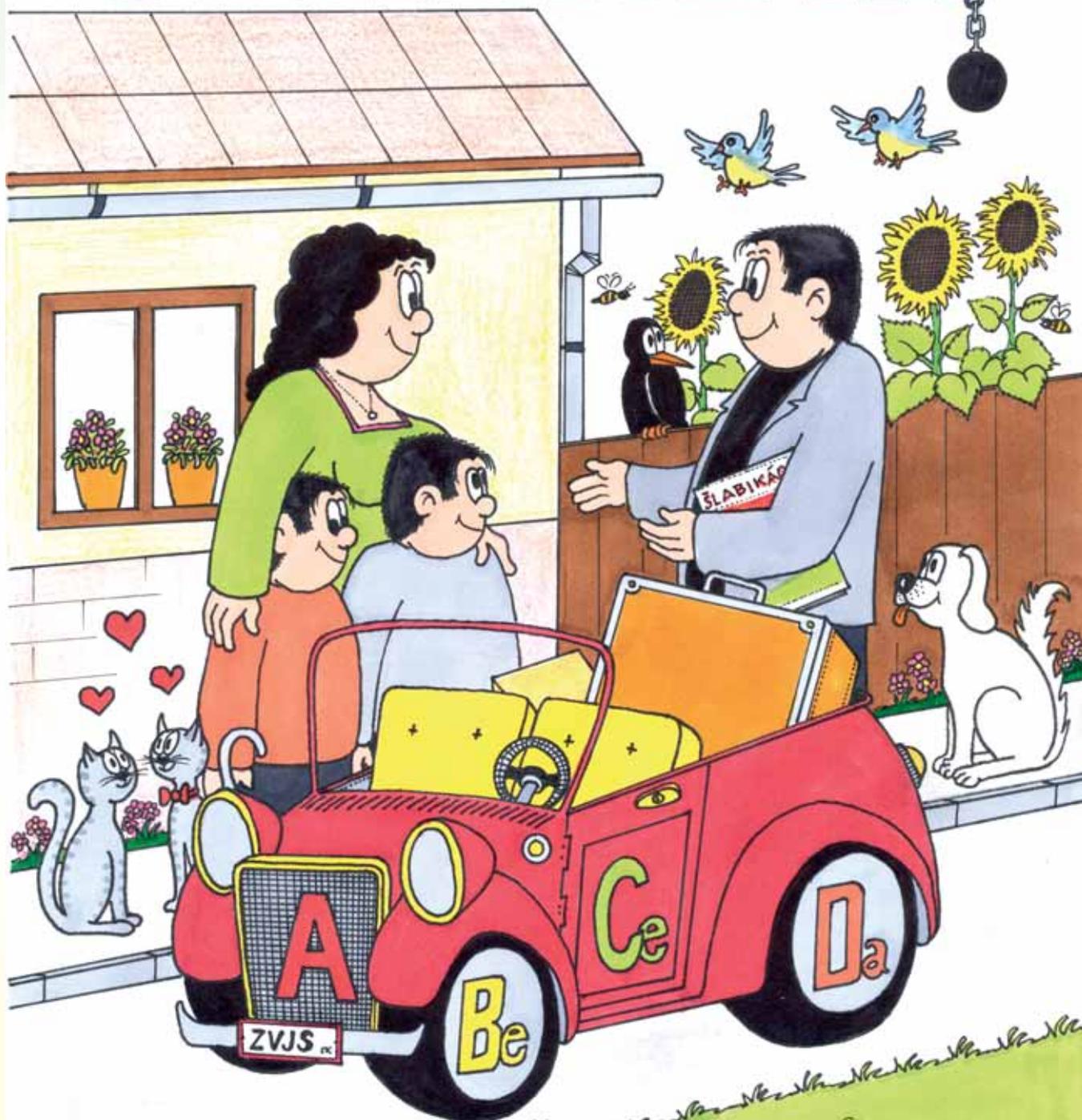
svetovej konferencii Prison International Fellowship v roku 2011 v Toronte. Záujemcovia o knihu ma môžu ešte kontaktovať.

Misijná spoločnosť GBV – Šírenie Písma Svätého darovala pre väzenskú službu celkom 2 500 záložkových kalendárov, 500 kusov nástenných kalendárov, 500 kusov stolových kalendárov a 500 kusov biblických zamyslení na každý deň v roku 2022 pod názvom Dobrá sejba. EPS distribuovala tento druh duchovnej literatúry s každodennou motiváciou a povzbudením pre väznených prostredníctvom Božieho Slova. Kalendáre EPS rozdala aj niektorým príslušníkom a zamestnancom zboru s prianím Božieho požehnania a úspechov v roku 2022.

Text: Ján Šefčík
Foto: Anna Ragasová
GR ZVJS

VÄZENSKÝ ŠLABIKÁR

„ŠANCA NA NÁVRAT“

